

ՀՐՈՇԱԿ

“ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՁՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ” ՕՐԳԱՆ

1906

"Droschak"
ORGANE
de la Fédération
Révolu. Arménienne.

Роды

Adresse:
RÉDACTION DU JOURNAL
„Droschak“
GENÈVE (Suisse)

„ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈՒՄԿԱՆ ԴԱՁՆՍԿՑՈՒԹԵԱՆ“ ՕՐԴԻՆ

የኢትዮጵያ ቤት ተናሸል

Աւաշում, գալարում է նա, ինչպէս փոթորկած
ալիք. մանջում, սպառնում է նա, որպէս վիրաւոր գա-
ղան: —Սանձահարւած մի դնչակալով, որ հոկտեմբե-
րիան մանիֆեստ անունն է կրում, նա, նահանջի են-
թակայ ցարիկմը, փողձում է յետ գրաւել կորցրած
գլորիալը, ճիգ է անում խորտակել ըմբոստացած յեղա-
փոխութիւնը, ահաբեր թշնամին մեծանուն միապե-
տութեան:

Օրւայ նշանակն է այդ:

Արկու տարի առաջ, երբ համբերատար, դառնու-
թեան բաժակը մինչև յետին կաթիլը բամած դի-
մագրութիւնը զղաձգաբար դլուխ բարձրացրեց,
և երբ վտանգի հողմը փշեց զմեռային պալատի շուր-
ջը սպառնալով քանդել ու գլորել և՛ թագ, և դայի-
սօն, և՛ գահ, — ցարլու օգոստափառ տղլուկների օծ-
ւած ներկայացուցիչը՝ յետ նահանջեց, պառակտեց
այն վիթխարի հրէշից, որ ցարի զմ անունն է կը-
րում, և փորձեց փրկել իրեն և խրայիններին՝ հան-
գստացուցիչ խոստումներով։ Աղերսագին ու խաթեբայա-
կան դիմումն արեց օրւայ հերոսին — յեղափոխական
Որուսաստանին, և արքայական մանիֆեստով երգեց
վայր գնել միապետութեան „մտրակը“, բաց անել ժո-
ղովրդի առջեւ փակւած դարպասը և ճանաչել 150
միլիոն հատակիների իրաւունքն ու պահանջները։

Ցարք՝ զարիղմի դէմ:

Սակայն ց ա ր ի զ մ ը — այդ գարեւոր գաշնակցութիւնը՝ յետաշարժ ոյժերի, նա որ ծնողմայրն է հարստահարութեան և բռնութեան, ստեղծագործողը վըշտի և ատրկացումի, առ ժամանակ լքւած և յուսահատ,— գարան մտաւ, հաւաքեց իր ցիրուցան ոյժերը, դիտեց թշնամուն, և ահա մի քանի ամսից ի վեր՝ հրապարակ է եկել իբրև առաջապահ մարտիկ ոյժ, և օրհնասական կոիւ է մղում՝ յետ դրաւելու նկորցըած թագն ու գահը, տիրանալու նախկին փառքին ու մեծութեան:

Բոլոր միջոցները ներելի են նրան, այդ վերաւոր
գաղանին. - Խուլիկանացումն ամբողջ խաւերի, ոչնչացումն
օրէսքի և օրէնսուութեան՝ սրբագրծած նոյնիսկ իր

Ճեռքով, դաւ պետութեան դէմ, դիմումն օտար մի-
ջամտութեան, հալածանք ամբողջ ժողովրդի դէմ։ Նա
է, այդ նկարգապահոց ցարիզը, որ թքում է ջարի
երեսին, ոտի տակ տալիս նրա մանիֆեստը, որձակում
ու բարձրագոյն հրաւելրւած գուման, և ստիպում գա-
հակալ Աիժեւաճքին՝ վաւերացնել անօրինակ ակտեր,
որոնց նմանը աշխարհը չէ տեսել կատարել բռնու-
թիւններ, որոնցից քարերն են կարմրում։

ՑԱՐԻԿԱՐ՝ ՑԱՐԻ ԴԵՄ:

Այսօրմայ գործելակերպն է այս, որի աջողութեան
համար, բարձրագիր ոճրագործների լեգէօնը մի օր
սպառնում է յանուն զօրքի, մի ուրիշ օր յանուն
„իսկական ոռւս մարդոց“։ մի տեղ յանուն „պետու-
թեան ամբողջութեան“, մի այլ տեղ յանուն „կարգա-
պահութեան“ — արին, վիշտ, բաղց, թալան, սպառնու-
թիւն տարածելով այն բոլոր վայրերում, ուր յեղափո-
խական բանակը երազում էր տեսնել աշխատ ան-
քի, արդ արդ ու թեան ու չաւասարութեան
աստեածիւն...

ՈՃրագործ քաղաքականութեան ստեղծած պատկերը՝
սոսկալի է և եզակի.—օրէնք կայ, առանց գործադրու-
թեան. բարձրագոյն հաստատւած գումա, առանց ընտ-
րութեան. ազատութիւն մամուլի և խօսքի, առանց գրելու
և խօսելու թոյլտութեան. „Քաղաքացիներ“ առանց
ապահովութեան. քաղաք ու գիւղեր՝ առանց իրաւուսու-
թեան: Յափշտակումն փողոցում, թաղան տների մէջ
թեան: Յափշտակումն գանձարանում, աւազակութիւն պետու-
գողութիւն գանձարանում, աւազակութիւն պետու-
թեան մի ծայրից միւսը: Բանտերը լի, դպրոցները փակ.
տները փեղկածածկ, զօրանոցները միշտ բաց:...

ՈՃիրի թագաւորութիւնն է այդ:

Տիրապետութիւնը սեւ-ըեթիմի, որ կատալած երեկնան
հարւածներից, յուսահատ գալարումներ է անում յեւ-
ղափոխութեան շուրջը, ըմբռուտացած նոյնիսկ այն „ոճ-
րագործ քուրմի“ գեմ, որի անունով նա այնքան ոճիր-
բագործ գործեց, ոճիր անբաւ, անլուր ու անպատմելի...
ներ գործեց, ոճիր անբաւ, անլուր ու անպատմելի...
” ապա և առնձ

Յեղափոխական տեղրօրի նգործագուլը՝ սաստ և սասա
չեղաւ ոճրագործ գլուխների համար, այլ սկիզբն մե-
ծագոյն ամբարտաւանութեան։ Յարութիւն առան նոր
Պլեղէներ, նոր անուններով — Վիպեագիւն, Իգնատիկիվ,
դուբասով, — մարմնացումը հալածասէր ցարիկլիի, որ
ըլքուտացած երկու տարւայ պատմական դէպքերի դէմ՝

երազում է վերականգնել թագաւորութիւնը կնուտի և սուրի, — մոռացնել տալ յեղափոխական դիւցազներգութիւնը, որով երկու տարի է շնչում ու ապրում են արթնացող ժողովուրդները:

Խիզախ է այդ ծրագիրը, բայց մեռելածին: Ամբարտաւան Ց ա ր ի դ մ լ կ արող է, այս՝ սարսափ ազգերի տկարամիտ Վիժմունքին, բայց ոչ անվեհեր Յեղափոխութեան, որ յոդնած վշտի ու սարուկի հեծկլտանքներից, ճակատամարտի և պայքարի Ուազմերդն է ո-րոնում...

ՀԱՄԱԿՐԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ

(ՅԵՐԱԾԱԵՐԵԿ ԱՆՑԻԱԿ ՀԵՌԱԳՐԵԿ)

Պարտք կը զգամ արտայայտելու իմ խորին համակաթքը ծեր ժողովրդի տառապամքմերու առթիւ և իմ հիացումը ծեր քաջութեամ, ինչպէս և անձնուկրութեամ համար հանդէպ ծեր հալածական ազգի:

Հպարտ եմ, որ Պարիզի մէջ առաջինը եղայ՝ հրապարակային ժողովով մը Ներոպային մատնամիջ զմելու ծեր ժողովրդի մարտիրոսութիւնը և բողոքիլու այն լրման դէմ, ուր Ներոպական դիւտապատութիւնը զլորեց ծեզ, մոռանալով Բերլինի Կօնգրի մէջ իր ըրած համելիսաւոր խոստումը: Ես իմծ համար պարտականաթութիւնը մը ըրած եմ՝ Քաղաքական Գիտութեամց ազատ վարժարամի մէջ իմ աշշակերտներու յիշեցմելու ծեր կրած անարդար դժբաղդութիւնները:

Գիտէք նաև, որ Ֆրամասայի մէջ բոլոր կուսակցութիւններ համաձայն եմ ցանկութիւնը յայտնելու, որ վերջապէս զլացւած արլարութիւնը մանցցւի: Եւ եթէ ծեզ հարստահարողմերը զեռ չեմ պատճուած, եթէ կոտորածներն ու բըռնութիւնները, որոնց զոհն են ծեր հայրենակիցները, վերջ զըտնալու տեղ նորէն Փոքր-Ասլիոյ քաղաքներու և զիւղերու վրայ կը սաւառմին, յանցանքը ամենէն առաջ Ներոպայի անհամաձայնութեամ, նախանձի և թերես եսամոլութեամ է, Մեր պարտականութիւնն է ուրեմն ամդաղար բողոքի բարբարոսական սխատեմատիկ բեժիմի դէմ, որ ուրիշ նպատակ չ'ումի, բայց եթէ չնշել ծեր ժողովուրդը:

Շատ լաւ կ'ըթէք՝ յիշեցմելով քաղաքակիրթ աշխարհին յարգանքի և համակրութեամ արժանի յատկութիւնները ծեր ժողովրդի, որ Ասլիոյ միակ կամ առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդն է: Նա պատութեամ մէջ մեծ զեր խալաց. ամիսաւ ամեն տեսակ դառն փորձանքներ կրեց՝ առանց ըմբնուելու, եւ անընդունելի է որ կորսուի այժմ, այնպիսի մի ժամանակ, եթք բոլոր ազգութիւնները կ'երիտասարդաման կամ կը վերածնի:

Ամուր պահեցէք ծեր խանդաղատանքը, հայկական դատի համելէպ, որը ազատութեամ և քաղաքակրթութեամ դատ մը է: Շարութակեցէք ապրելու արժանի ցոյց տալ ծեզ, և ես կը հաւատամ, որ ծեր ժողովուրդը՝ տառապամքմերներով շաղախւած ըլլալով համերծ, ալիսու կրիմայ հիմ Արևելքի մէջ կատարել վերաբորսովիչը դերը, որ այլ քրիստոնեայ ժողովրդի ուսերու վրայ կ'իյնայ:

Ձեր դատին նաւատարիմ անձնուեր:

ԱՆԱՏՈԼ ԼԵՐՈՒԱ Ի.Օ.Լ.

Դ Ր Օ Շ Ա Կ Ի Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(ՈՒՂԱՐԿԻԱԾ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒՆԼԻՆ)

Կ. ՊՈՂԻՄ, դեկտեմբեր 7

Էրգրումի թիւրքական շարժումը առանց հետևանքի չ'ամցաւ: Տրապիզոնի վլալյէթում, Սըվազի շրջանում, ինչպէս և Վանի Բահամզում ազգաբանակութեամ մէջ բաշկամ զգալի իրարամցումն կայ էրգրումի դէպքերի առիթով: Սուլթանը սարսափահար եղած, հրամանագրեց Զէքի փաշայիմ, Երգմկեանը շըջամի ըմդիմանուր հրամանատարին, զէքով սանձահարել էրգրումի ըմբոստ ժողովուրդը: Փաշամ գաղտնի ճամապահամբ պատերի պատերին կազմած ազդագրեց կոչ էիմ ամուս՝ դէպի սթափումն ու դիմադրութիւմ: Այդ առիթով մի քամի բարձրադիր ամձիմր կալանաւորեցին: Կիրասունի մէջ ևս այդ առիթով տեղի ունեցած խլուտումները: Պալատական շըջամի մշտական ոճրագործմերը փորձեցին այդ շարժման մէջ ևս հայկական ազեցութիւնները որոնել:

ԹԻՖԼԻՄ, դեկտեմբեր 16

Ընտրողական նախապատրաստութիւնները սկսած են. սակայն սոտիկամութիւնը, Պետերբուրգից տրած հրամանն զօրութեամբ, վերադարձած մախկին խստութիւններին, արգելում է հրապարակակամ ժողովները ու համախմբումները: Հակառակ օրէթքի նախաչած ազատութեամ, աղմիթիստրացիան ըմտրութիւններին նայում է իբրև հակակառավարական մի գործողութեամ վրայ: Այդ համզամանքը աւելի ևս գրգռում է դիմադիր տարրերի եռամբը: Տարաբախտաբար երկրի անապահով վիճակը, անթիւ ու անորակելի սպանութիւնները, թալամ, գողութիւնը, յարձակումները, ջլատում են ըմտրական աշխատամքն ու ծրագիրները:

Դ Ժ Գ Ո Հ Տ Ա Ր Ր Ե Ր Ի Հ Ա Մ Ա Խ Մ Մ Բ Ո Ւ Մ Ե Ր

Սուլթանական բեժիմի դէմ կուող տարրերի համախմբան միտքը, երբեմն այնքան երազական և անգործադրելի, մանում է իրականութեան շըջանը: Առաջին փորձերից մէկը աեղի ունեցաւ ժընելի մէջ և այն աջող սկզբնաւորութեամբ:

Հեղեցեան ականաւոր բաղաքի մէջ — որ կենտրոնաւեղին է բոլոր բաղաքական բողոքուների, — կայացան նախապատրաստական ժողովները, „Դրօշակի“ խմբադրութեան նախաձեռնութեամբ, որոնց մասնակցում էին Յոյն, Մակեդոն, Բոլգար, Սերբ, Բոսնիա-Հերցեգովինայի և Հայ կօմիտէների ներկայացուցիչները: Թիւրքերը բացակայութիւնների այժմաւագանքի միտքանցից քաղաքականապէս խորթացած և յաճախ նոյնիսկ թշնամաբար տրամադրուած խմբերի առաջին ժամադրութիւնն էր այդ, այնքան ցանկալի տղատագրութեան գործի համար:

Համախմբան նպատակն էր՝ մի կողմից համեր աշխատաւութիւն անդառ ուղղակի թէ անուղղակի՝ կուր են մզում սուլթանների բանապետութեան դէմ, և միւս կողմից՝ զին-

ւած արդ հ ա մ ե ր ա շ և ի ո ւ թ ե ա մ բ ընդհանուր բ ո ղ ա ք յ ա յ ա ն ե լ գ ո յ ո ւ թ ի ւ ն ո ւ ն ե ց ո ղ ա ւ ե ր ի չ բ ե ժ ի մ ի դ է մ ա ն չ ե լ ո վ ն ր ա ա ն կ ո ւ մ ը :

Դրա հետ միասին որոշեց կազմակերպել ծընելում—
այլ կենտրոններում կրկնելու մտադրութեամբ—մի հըրա-
պարակական խոշոր միտին գ, գեկտեմբեր ամսի ընթաց-
քում, մասնակցութեան հրատիրելով երկու ականաւոր
փրանսիացիներ՝ Ժօրէս և Պրեսանսէ: Սկսւեցին հարկա-
ւոր պատրաստութիւնները: Սակայն անսպասելի պատ-
ճառով կազմակերպող մարմինը ստիպւած է նախա-
գծած միտինգը յետաձգել մինչև յունար—որովհետեւ
Պրեսանսէ ծանր հիւանդ լինելով, կարող է ծընել դալ-
յունարին միայն, իսկ Ժօրէս, Փրանսիայում տեղի ու-
նեցող խոշոր գէպերի պատճառով, անկարող է գեկ-
տեմբերի ընթացքում հեռանալ Պարիզից:

Այս ժողովում առաջարկ է առնել ՀՀ օրենսդրության մեջ նշանակած պահանջման մասին՝ ուղարկելու առաջարկը:

„Անհնարին է հեռանալ Պարիզից։ Սակայն վասիա-
դամ եմ միացնել իմ բոլորը ձերինին՝ ընդգեմ սար-
սակի և արեան բեժիմի, որ Կարմիր-Սուլթանը տարա-
ծել է Հայաստանի և Ամերիկանի վրայ։“

Հրապարակական մեծ ցոյցը, յոյս ունենք, տեղի կ'ունենայ մօտիկ ապագայում, յունւար ամսի լնթացը ըստ մըրեւ սկիզբն համանման բողոքների, որ այժմ բոլոսուն ոչ թէ զատ-զատ, այլ բոլոր տանջւածների կրծքից փառերան և միաձան...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԻՆԴՐ ՎԻՃԱԿԸ

ԹԻՒԹԻ ՀԱՐԵԼՈՒՄԻ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՏՐԱՊԻՉՈՆ, ԱՌԵՄՔԵՐ 21

Համիդեան կառավարութիւնը, հակառակ իր զգուշ շութեան, խոշոր սխալ մը կը գործէ կասկածելի միւսուլմանները աքսորելով գաւառները, ուր ասոնք տեսակ մը պրօպագանտիստներ գարձած են ի վեսա կառավարութեան: Այս ուղղութիւնը կը շարունակի և այդ պատճառով երկրին ամեն կողմը իւրաքանչիւր տն-

կիւն կը հանդիպէք իսլամ աքսորեալի մը: Այդպէս
նաւերը միշտ Պօլսէն հոս կը փոխազրին թէ քաղա-
քայիտական և թէ զինւորական ամեն գամակարգէ
պաշտօնեաներ ու սպաներ, ինչպէս և մասնաւոր ան-
հատներ, որոնք կը բշլին գէպի երկրին ներսերը: Հոս
վար գրւած տարագրելոց մէջ կը գտնւի նաև Սուլ-
թան՝ Համիդի չէրբէզ աներորդին, զնդապետ Խսադ
պէյ իր բրոջ հետ, որոնք կը բնակին քաղաքէն մէկ
ժամանով հեռու Խօփուգսու կոչւած ամարանոցը: Ասոնց
մէջ են նաև քիւրդ Խալիլիմ պէյն ու կիրիացի Փէրիտ
պէյլը. առաջինը 15 ոսկի, երկրորդը 6 ոսկի թոշակով
անւանական պաշտօններ ունեն տեղւոյս մաքսատան մէջ:
Սուրբիա աքսորւած նշանաւոր Փուատ փաշալի մարդոց-
մէն նուրի պէյլ, էրզրումցի Համբաւաւոր մօլլա մը և
դեռ շատեր նոյնպէս հոս են իր աքսորականներ: Ամիս
մը առաջ ալ վերսիշեալ Խսադ պէյի քեռին
Պօլսէն քշեցին հոս:

ԽԱՂԱՔԻՆԵՐՈւ ՌԱՄԱԳԱՆ Ամիսը, որ գրեթէ 15 օր առաջ վերջացաւ, այս տարի դժբահութեանց արտայայշութեան առիթ դարձաւ: Վերը յիշած էրզրումցի մօլլան, որ այս րամագանի մէջ հոս քարոզող երեք աննանի մօլլաներէն մինն էր, իր քարոզներու մէջ որոշ ակնարկութիւններ ըրաւ տեղոյս բարձրագոյն պաշտօնէից գործունէութեան ուղղութեան գէմ, մի բան որ գրգռեց զինորական հրամանատար Համդի փաշաւ յին, որ անմիտ է, ինչպէս ոչխար. միւս կողմէն մօլլայի այս ընթացքը մեծ ուրախութիւն պատճառեց միրալայ Խաչագ պէյին, որ օր մ' ալ քարոզվ աւարտած ին պէս, մօլլան իր կառքը հրաւիրելով Սօվուկսու տարաւ հետք: Հրամանատար Համդի փաշաւ սաստիկ կատաղած մօլլային և մանաւանդ Խաչագ պէյին գէմ, կ'որոշէ վրէժ լուծել: Կա կ'երթայ մեր հիւանդ կուսակալ Բէշատ պէյի մօտ և սպառնալիքով ճնշում բանեցնելով անոր վրայ, հեռագիր մը զրկել կուտայ ուղակի պալատ, թէ բամագանի մէջ գիշեր մը փողոցները ցըւած թիւր-քերէն յայտարարութիւնը Խաչագ պէյի գործն է, և թէ սա կը գրգռէ թիւրը տարբը՝ սուլթանի գէմ: Այսքանը բաւական էր: Անմիջապէս պալատէն հեռագիր կուգայ բամագանի վերջին գիշերը, կը ձերբակաշեն յայտարարութիւնը Խաչագ պէյը և նոյն գիշերը ճամբայ կը հանեն գէպի երզնկա, իբր թէ զինուրական ատեանի մը առաջեւ գատելու համար... իսկ մօլլային բնակած սենեացին դիմացը միշտ երկու փոլիս կը հսկեն՝ սոստիկանակին կան վարչութեան տեղեկագրելու համար, թէ որո՞նք անոր այցելութեան կուգան: Ոստիկանութիւնը մէկներկու տարի այս ընթացքը շարունակեց Մուշի նախկին հոս տեղապահ Գնէլ վարդապետի նկատմամբ ալ որ հոս վարդապահ է կառավարութեան կողմէ, ուղւած մազար գրւած է կառավարութեան կողմէ, ուղւած մազար գրւած չը ստորագրելուն համար:

Աւրիշ նորութիւն մալ բլաթանայի գայմագամը
Շողովրդին կողմէ վանդւած կիրասօնի գայմագամէն ա-
ժողովրդին կողմէ վանդւած կիրասօնի գայմագամէն ա-
ւելի ճարպիկ փրթաւ։ Ազշապատի գազային կերպոնը,
բլաթանայի աւանը կը գտնելին Հին տէրեւլէյիներու
բլաթանայի աւանը կը գտնելին Հին տէրեւլէյիներու
սերնդէն աղաներ, որոնք չեն ախորժիր իրենց հեղի-
նակութիւնը ոչնչացնելու ջանացող ներկայ թիւրք կա-
ռավարութենէն, և միշտ ինդիրներ, կնճիռներ ունեն
ռավարութենէն, և միշտ ինդիրներ, կնճիռներ ունեն

աղա, հաճի իօմէր զատէ Հիւսէյն էֆէնդի և գազա-
յին թղթակցութեան պետ ձէլալ էֆէնդի, ներկայ
ժայմագամէն գտգո՞չ զայն հեռացնելու համար ժողո-
վրդեան հանրագիր մը ստորագրել տալու կը ձեռնար-
կեն: Խորամանկ գայմագամն ալ՝ ասոր հոտը աւտածին
կըս, Աիրասոնի փորձէն դաս առած կը կանիէ և ան-
միջապէս պալատ կը հեռացրէ, թէ վերոյիշեալ անձինք
ժողովուրդը կը գրգռեն և կրզբումի նման շարժում մը
կը սարքեն, որուն վրայ անմիջապէս պալատէն հեռա-
գիր մը կը հասնի և կէս գիշերին մէքթուալձի Սիւրէյ-
յա պէյը, Մուսա-Մէհմէդը, ուրիշ կօմիսերներ և ձիա-
ւոր ոստիկաններ հետը առած՝ Բաթանա երթալով՝
կը ձերբակալէ նոյն անձերը, որոնք գիշերը կը փոխա-
դրւին հոս և կը բանտարկւին: Առայժմ յայտնի չէ,
թէ արդեօք ասոնք Պօլիս պիտի տարւին, թէ այլ վայր:
Աիրամիշանէի սանձագին կից Եազմուրդէրէի նա-
շիյէին միւտիւր Պէյձէթ պէյն ալ սաստիկ կերպով
ծեծւած է ժողովսւրդին կողմէն: Կիւմիշխանէին քննիշ-
ներ և բժիշկ խրկւած են՝ խնդիրը քննելու և էրզրու-
մի կուսակալին տառոսին արժանացած գիւղամմիրի միւ-
տիրը դարմանելու համար: Այս գանակոծութեան
շարժառիթը գեռ հոս յայտնի եղած չէ:

Աերջերս հինգհարիւրական զուրուշ ամսականով
թիւրը լրտեսներ նշանակւած են և խիստ հսկողութիւն
կայ: Հայ փոլիս Մենծիկն ալ մէկ երկու օր է, իր թէ
պաշտօնանկ ըլլալով՝ համազգեստը հաներ է: Թերևս
թիւրը կառավարութեան մէկ խաղն է այս...

ՈՃՐԱԳՈՐԾ-ՊԱՇՏՈՆԵԱՆԵՐԸ

ՎԱՆ, Յոյեմբեր 14

Բռնակալութեան պաշտօնեաների սրտերը թունա-
ւորւել էին: Պատրաստաւում էր մի նոր արիւնոտ լա-
սուն, այս անգամ արդէն կառկառի և իր ամբողջ
շրջանի լեռնագաւառների գլխին: Հարւածը ուժեղ էր
լինելու և արդիւնքը սարսափելի—շահագրուած էին
երկու կուսակալներ՝ Բիթլիսի և Վանի: Առաջինը քա-
նի անդամ ամբաստանել էր երկրորդին Բ. Դրան առ-
ջև, իրը թէ սա յեղափոխականներին չի հետա-
մտում: Եւ երկուստեք սկսել էր տենդոս գործունէու-
թիւն: Մէկը իր ամբաստանութիւնը հաստատել էր ու-
զում, միւսը աշխատում էր ամեն կերպ արդարանալ
անպարտ գուրս գալ Բ. Դրան առջև: Ամիսներ շարու-
նակ գաղտնի հեռագիրներ էին փոխանակում կուսա-
կալութիւնների, Բ. Դրան, շրջանի գայմագամների ու
զանազան գաղտնի գործակալութիւնների միջև: Ակսած
էին լուրջ պատրաստութիւնների նախնական ձեռնարկ-
ներ... Աղթամարի անցեալ գէպերի ժամանակ թիւրը
կառավարութիւնը լաւ ճանաչեց իր թնդանօթների ու
զինւորութեան ոյժը. և այն օրից մինչև այժմ սուլ-
թանի հաւատարիմ պաշտօնեաները ձգուում են ն ա-
ւ տ ո ր մ ի զ կառուցանել Վանի լճի վրայ, որպէսզի
կարողանան նոյնափիսի կամ նման պատահարների գէպ-
քում՝ ան կ ա ր գ ո ւ թ ի ւ ն ե ր ի առաջն առնելը:
Պարզ է, սակայն այդ անւան տակ՝ նրանք իրենց գլր-
պանի մասին են մտածում: անցեալի օրինակները դը-

րան ապացոյց: Հայերից պարտքով հաւաքած նիւթե-
րով այդ նոյն պաշտօնեաները կառուցել էին այն հըլ-
չակաւոր նաւատարմիղը՝, որը անկալող եղաւ գէթ
մի անգամ չափել Վանի լճի Լայնութիւնը, և իր հետ
միասին խորտակեց Հայ վաճառականների ապրանքները,
բայց և այնպէս այդ անյաջողութիւնը չի յուսահատե-
ցնում շահագրգուած պաշտօնեաներին: Այժմ նրանք
նոր վարպետներ են բերել, և մարտան աւելի կ ա ռ ո ւ ց մ ա ն ծրագիրը մշակուում է արդէն...

Մի ժամանակ մեր զինւորական վարչութիւնը, հիւ-
պատօնների և թիւրը ու Հայ խուռն բազմութեան
ներկայութեամբ, ուզմափորձեր է անում նոր ստաց-
ւած լրացների հրացաններով: Եւ այս փորձերից ան-
միջապէս յետոյ՝ երկու պաշտօնեաներ՝ Ադամ բէյ և
Հիւմանին զինւորներով գաղտնի առաջ շարժեցին գէպի
հարաւ: Նրանցից առաջ ճանապարհւել էր գէպի կառ-
կառ նաև Բիթլիսի կուսակալը, գործողութիւնները
անձամբ զեկավարելու... Ժողովուրդը անհանդիսա վի-
ճակի մէջ սպասում էր կոտորածների սև լուրերին
Ակամայ սարսափի էր ազգում այն միտքը, թէ մի գու-
ցէ աւելի ու աւելի լայնանալով՝ կոտորածը համայ-
նատարած բնաւորութիւն ստանար:

Բիթլիսի կուսակալը աչքի էր ընկնում իր անսովոր
եռանգով. արենաներ ոտքերը քաշած՝ յետիտն առաջ-
նորդում էր զօրըին սար ու ձոր, պատրաստ հան-
գիպելու անիծեալ ֆէդայիններին... Օրեր շարունակ
պտտեցին այսպէս, բայց ոչինչ ըշ գտան, բացի խեղձ
ու կրակ գիւղացիններից... Եկան հաստն և Խնձորուտ
գիւղին, որի մասին թիւրքերն ու քիւրգերը ամեն տե-
սակ առասպեշներ էին պատմում, առիթ տալով կառա-
վարութեան զանազան կասկածների:

Լուր կար թէ երկար թափառելուց յետոյ անձ-
նէր՝ կուսակալը իր բարկութիւնը թափելու է խեղձ
Խնձորուտի գլխին: Ուստի լուրը գիւղին հասնելուն
պէս գիւղացիք թողնում են իրենց տները և պատ-
պարում են անմատչելի ժայռերում: Եւ երբ վերջա-
պէս կուսակալը հասնում է իր ճանապարհորդութեան
նպատակը կազմող փոքրիկ Խնձորուտին, նու գտնում է
գիւղը գտատակ, ու զայրանալով, մի բանի ապարդին
խուզարկութիւններից յետոյ, հրամայում է կրոկի
մատնել կիսաբանդ լիճիթները: Այրում են գիւղը...
Եւ իր քաջագործութեան գիտակցութեամբ լցուած
կուսակալը վերադառնում է Բիթլիս, ուր գալիս են
նաև Հիւմանին ու Ադամը բէյը...

Այս ամենից յետոյ՝ կառավարի շրջանը հրաման է
ստանում ամենախիստ կերպով վարւել հարկատաների
հետ, գանձել տուրքերը շտապ ու արագ, չը թողնել
և ոչ մի ապառիկ: Թահսիլտարներն ու զափերիները,
ստանալով այս հրամանը, խումբ-խումբ, հերթով այցե-
լում են գիւղերը, սուլթանների ողորմութիւնը աւետելու-
ժողովրդի արիւնը ծծելու...

Վ. Ա. 20 նոյեմբեր

Վերջերս մահմեդական ժողովրդի ներքին կեանքում
յեղաջրջումը քանի գնում աւելի ու աւելի է շշա-
ւում և այդ բանը մեջ է ամար նոր յուր յուր ու
դուն եր է բացանում ու ուղարկում: Կան, որ թիւր-

քիայի աշխատաւոր ժողովուրդները ժամանակի ընթաց-
քում կարող են յեղաշրջնել: Էլքըրումի վերջին դէպե-
լը խօսակցութեան նկաթ են դառել այստեղի մահմե-
ծականների մէջ: Բոլորն էլ միաբերան երկրի ներկայ
դականների մէջ: Բոլորն էլ միաբերան երկրի ներկայ
բանի դրութիւնը վերագրում են անպէտք կառավա-
ծանը դրութիւնը մէջ: Բոլորն էլ միաբերան երկրի ներկայ
բանի դրութիւնը ու մահմեսօրեայ խօսակցութեան մէջ
արդարացնում են հայերին ու մտրակում իրենց ապի-
արդարացնում որ ցոյց տւին հայկական շարժման ըն-
թացքում: Դա մի մեծ քայլ է դէպի առաջ:
Կառավարակ ժողովրդի մէջ Երբեմն երբեմն ա-
նաւանդ հասարակ ժողովրդի մէջ Երբեմն երբեմն ա-
ղաները ցանկութիւն են յայտնում յարաբերութեան
մէջ մասնել հայ յեղափոխական շրջանների հետ. նրանք
նոյնպէս գանգատուում են կառավարութեան դէմ և
աւելի վստահօրէն վերաբերում հայերին՝ ասե-
լով աշեր երկարամեայ գործունէութիւնը վերջ ի վեր-
ըլվ աշեր երկարամեայ գործունէութիւնը վերջ ի վեր-
ըլվ աշեր համոզեց որ գուք մեզ դէմ ոչինչ չունէք և
կուում էք ընդհանուրի բարեկեցութեան համար: Համար
նրանց ասելով իրենց մտային յեղաշրջման գործում
մեծ դեր է կատարել նաև արաբական ապստամբու-
թիւնը: Հասարակ աշխատաւոր ժողովրդի դժգոհու-
թիւնը աւելի է զարգանում և այդ է պատճառը, որ
նրանց հետ գործելու յոյսը օրէցօր դառնում է իսել
քի մօտիկ: Ի հարկէ այս բոլորը միմիայն ոսկիզբն
երկանց և հայ յեղափոխականները չը պէտք է տար
ւեն միամիւ լաւատեսութեամբ, որպէսզի գործի ժա-
մանակ հիասթափութեան չ'ենթարկեն:

ՎՈՒՅ, 16 Նոյեմբեր

Սպանութեան գէպըերը անպակաս են: Ահա մի քա-
նի գէպերը Այս տարւան յուլիսի վերջերը մշեցի Հայ-
երիտասարդ մը սպաննեցաւ Պիթլիսէն երկու ժամ
հեռու Պաշ-Խանի քով, բայց վկայի չգոյութեան
պատճառով՝ աղատ արձակւեցաւ: Սպաննեալը իր ծերու-
նի ծնողաց միակ յօյսն էր: — Սեպտեմբեր 5-ին, Քիթ-
լիսէն ժամ մը հեռու, Խուլդուկի մէյթանի վրա սպան-
ւեցաւ Խուլդուկի Հայ երիտասարդ մը՝ Ասւատուր
Զարինօշեան անունով, շրջակայի քրդերու ձեռքով:
Սպաննեալին ծնողը լալով և սրտամբեկ գիմեցին Կէրիտ
պէլին, բայց անգութ վալին կը պատասխանէ. «Ուս-
ուվարութեան զօրքեր կը սպանւին, ուր կը մնայ Հայր»:
— Սեպտեմբեր 17-ին, Պիթլիսիցի Հայ մը՝ Յովեկի
Արծկեցեան՝ սպաննեցաւ Մուշէն երեք ժամ հեռու,
Խաց գիւղի մօտ գեղմէնրցի բիւրգերէ, որոնք նախ կը
կողոպտեն զինք ու սպաննելէ յետոյ դիակը աւազի մէջ
կը թաղեն, Գիշտափիչ թռչողններու միջոցով երեան
կ'ելլէ գիակը: Ապանեալին կինն ու զաւակները բոլո-
յորպին անտէր ու անպատճապար կը մնան:

ԲԻԿՐԱԿԻՆ, 4 Նոյեմբեր

Մեր շրջաններուն մէջ ամեն օր կը պատահին ցաւալի դէպքեր. կառավարական պաշտօնէից անարդար բութիւնն ու կաշաւակերութիւնն ընդհանուր է, բրդերի ու չէրքէղների հարստահարութիւններն ու կողպուտներն ամենօրեայ: Այդ ամենը մէկդի թողլով՝ այսօր ամենակարեղը հարցն է՝ չ ա ց ի և ն դ ի ը ւ ծողով վրդեան վերին տատիճան աղքատութիւնն ու չբաւո-

բութիւնը ընդհանուր է. հոս հոն գաղթելու տրամադրութիւնն է՝ որ կը սկսի երևան գալ: Ընդհանուր աղքատութեան վրայ կը բարդէի վերահաս սղութիւնը. այս տարի ամեն կողմ ցորենի մեծ պակասութիւն կը տիրէ: Հացի գինը խիստ բարձրացած է: Խովի մը երկիրը մեծ սարսափ կ'ազդէ ամէնուն և ինչ ընելիքնին չեն գիտեր: Փակասականներ, կարօտեալներ, մուրացիկներ հոս հոն կը վիտան և թախանձոգին գիւմուններ կ'ընեն մեզ: Դպրոցները—մեր միակ մսիթարաններ—ժողովրդեան պահպան կը պահպան մուլտիմեդիա լու վտանգի ներքեւ են և եղած աշխատանիքները ամուլտիմեդիան բանի մը գալու համար կը ստացէք, այն ևս այս տարի գաղթած է:

ԱԼԱՐԵՎԻՑ, 20 Նոյեմբեր

թիւրբաց Հայաստանի մի քանի մասերում այժմ
սովէ է. գէպքեր են եղել որ քաղցից մարդիկ են մե-
ռել բայց և այնպէս կառավարութիւնը խստիւ հա-
ւարբում է հարկելն ու այլ և այլ տուրբերը: Ընորհիւ
այդ պայմանների՝ համարեա օր չի անցնում, որ վաս-
պուրականից հայեր չը գաղթեն գաղտնապէս գէպի
կովկաս: — Հոկտեմբերի սկզբներին 45 հոգի կանից ու
գիւղերից գալիս են սահմանի մօտ, Արծաթայ գաշտ,
ուր նկատում են սահմանապահ զինուորներից և յար-
ձակման ենթարկում. Նրանցից 31 հոգի կարողանում
են փախչել, անցնել կովկաս. 4 հոգի տեղն ու տեղը
գնդակահար ընկնում են, և մնացած 10 հոգին բռնը-
ւում են և ենթարկում գժոխային տանջանքների:
Սահմանագլխի մի ուրիշ կէտում բռնելու են 50 հո-
գի գաղլողներ, որոնք այժմ բայազէտի բանտում
առանցանց են:

ԿՐԱՎԱՐԱԿ

ԵՆԴՅԱՐՈՒՄՆԵՐԻ ՊՏԺԻՂՆԵՐԸ

ԲԱԳՈՒ, ԱՌՅԵՄՔԵՐ 12

Դատարկում են ամբողջ գաւառներ. Սիսեանը, Խաչ-
էնը, Վարանդան, Զանգեզուրը: Փախչում են սպից,
փախչում են ղուլումի երկիրը, փախչում են էկզ-
կուցիայից, փախչում են պատժիչ զինուրական
առաւանմբերից:

մակերպող ո՞չ մի հիմնարկութիւն, ո՞չ մի հաստատութիւն չը կայ:

Բացառութիւնները չեն նրանք՝ որոնք օրերով, շաբաթ-ներով, ամիսներով աշխատանք, գործ ինդրելուց և շարունակ միւնքոյն — „գործ ըլ կայ“ — պատասխանը ստանալուց յետոյ, աղեկտուր հայեացքով մրմնջում են ոչոգուտ մատաղ, երեք օր է բերանս պատառ չեմ գրել, հացի փող տուր“: „Բախտաւորները“ միայն այս տեղ գործ գտնելուց յուսահամ՝ գնում են Անդրկասպեան երկրները, աւելի անծանօթ, աւելի անյուսալ վայրեր...

*

Հաշտութիւն թէ զինադադար—չը գիտենք, բայց
իրականութիւնը այն է, որ համարեա դադարել են
թուրք-հայկական ընդհարումները՝ թուրքերը աւելի
վստահութեամբ վերադառնում՝ են իրենց քանդած
գիւղերը, սակայն 18—19 ամսւայ ընդհարումները իւ-
րենց յետեկից անխուսափելիօրէն բերել ու բերում են
այն բոլոր աղջետները, որոնք գալիս են պատերազմնե-
րից յետոյ յաղթող և յաղթուող՝ երկու պատերազմող
երկրների գլուխ հաւասարապես:

Եւ թղթական վո՞յմակների գաղանային յարձակումները, ընդհարումները զադարելուց յետոյ ահա գլուխէ բարձրացնում սովոր ընդհարումներին ենթարկւած գաւառներում, որովհետև ժողովուրդը կամ չը կարողացաւ ցանել կամ չը կարողացաւ քաղել կամ թշնամին յափշտակեց, այրեց, և կամ ցանւածը հողից չը քաղւած՝ փշացաւ, ոչնչացաւ մեր երկրներում սովորական բնութեան աղեկտներից:

Եւ այժմ սովի սպառնալիքը՝ աւելի քան թրբական ընդհարումները, աղէտաւոր է թւում, իսկ գրա դէմ կուելը, պաշտպանւելը գուցէ աւելի դժւարին՝ քան յարձակումների դէմ, որովհետև բէկերը սկսել են իրենց զեկավարած յարձակումների աղէտներից պակաս մնացածը լրացնել հային հաց չը ծախսելու բօյ կուտավը, իսկ կառավարութիւնը՝ իր յարուցած բազմագիմի դժւարութիւններով ու հաւածանքներով:

Ժողովուրդը պաշտպանող ղեկավար-գործիչները 18-
20 ամսւայ տեսնդալին աշխատանքից ջարդւած, փշր-
ւած՝ ստիպւած են հեռանալ իրենց շրջաններից և
այդ ղեկավար տարրի հեռանալովը՝ վերանում է և
կազմակերպութեան զսպող հմայքը, և հասարակութեան
տականքները՝ բոլոր գասակարգերից, գլուխ են բարձ-
րացնում, սրում են տատմերը աւելի յանդուգն կեր-
պով կեղեքելու, տանջելու, յափշտակելու, ըէակցիայի
սիրագործութիւնների պակաս թողածը լրացնելու հա-
մար...

Պիտի հասնե՞նք արդեօք լսաղաղօրէն գարնան գուռը
և եթէ հասնենք էլ այդ ժամանակ դարձեալ չը պիտի
կախսի մեր գլխին թրբական ընդհարումների սուրբ
ԱՀա հարց, որին առ այժմ ոչինչ չէ կարելի պատաս-
խաներ...

թե և տալիս գիւղայիսութեան ինքնօգնութեան թուլանաւը, չնորհիւ բէակցիսի դաժան բէժիմի: Աւազակիները և գողերը կազմակերպւած կտրուպում են աջ և ձախ՝ թէ հային, թէ թուրքին և թէ վրացուն, ինում են ինեղ գիւղայուց վերջին լծկան եղը, այրում են նրա խոտն ու գարմանը, ահաբեկում նրան: Հայ-թուրքական կոտորածի միջնորդում աւաջ եկած մարդկային ասոր և վայրենի ինտենկտները իրենց զգացնել են տալիս և նրա արտայատումից տուժում են ամենը՝ թէ հասարակութիւնները, թէ անհատները և թէ ժողովրդի բարեկեցութեան համար գոյութիւն ունեցող գործերը: Կառավարութիւնը զբարձած է միայն և միայն „կրամօլայի“ գէմ կուելով, իսկ աւազակութիւնների, գողութիւնների և շանտաժի վրայ նայում է իբրև որոշ գործոնների, որոնք քանդում են ժողովրդականինքնագործունեութեան հիմքերը և գրանցուվ նպաստում կառավարութեանը՝ իր ոճքագործ արարքների մէջ:

Ոճրադործութեան երկու ֆակտորների քայլցայիչներում հասելու գործումը հասարակական հիմքերի վրայ ներկայում հասելու համար գագաթնակետին. ժողովուրդը հեծկլում է այդ տանջնաքններից: Սակայն այդ գործօնների գէմ ատելութեան թոյնը լցնում է ժողովրդի համեմութեան բաժանում. ժողովուրդը տեղապահ խիստ պատիճ է տալիս ոճրադործութեան հեղինակներին:

Բայց ի՞նչ օդուր մասնակի պատիժներից չարիքի գեմ
կրիւը պէտք է լինի կազմակերպած, ընդհանուր ու ու-
րոշ ծրագրով. տանձւողները պէտք է ձեռք մեխեն իրար
և ուժգին հարւած տան թշնամուն: Եթէ ներկայումս կա-
րելի չէ գլխաւոր ոճբացործին՝ կառավարութեանը տապա-
լել կարելի է վերջ տալ ժողովրդի մեջ գոյսութիւն ունեցող
գիշատիչ տարրերի արարքներին: Դրա համար հարկաւոր է
ոչ թէ վշառել ու ալբար այլ կազմակերպել ու կատարի
կրիւ յայտարարել այդ չարագործներին:

Ա շ է ա տ ա ւ ո ր գ ի ւ դ ա ց ի ո ւ թ ի ւ ն, որ միշտ
խորշել ես և խորշում ես աւազակներից ու գողերից, որ
կարողացար պատւով գուըս դալ այն և ու կործանիչ մըթ-
նալորտից, որի անունն է հ ա յ թ ո ւ բ ք ա կ ա ն կ ո ւ ո-
ր ա ծ, գու կարող ես արմատակիլ անել բո միջից և սյդ՝
համեմատաբար փոքր՝ չարիքը: Դաս պահանջում է քո բա-
րեկեցութիւնը և այն սուրբ գործը, որի համար գու այն-
քան արիւն ես թափել Դու չ ըլ պէտք է թոյլ տաս, որ քո
ձեռքով մաքրած հրազդարակում խաղեր խալսն գոյերը,
աւազակները և շանտաժիստները, սրանք պէտք է չըսանն,
սրանք չըլ պէտք է խոչընդուռ հանդիսանան քո գաղափա-
րական կուի ճանապարհին: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ
միշտ պաշտպանել ե աշխատով, զաւոն քրահնք թափող ժո-
ղովրդին, որ նրա գոյսութեան ու բարեկեցութեան նեցուկն
է եղել չի կարող այս գեպըում էլ մասլ անտաղերը. նա
ցոյց կր տայ իր աջակցութիւնը այդ ժողովրդին: Թոյլ լաւ
իմաննան ուրեմն այդ գիշատիչ տարրերը, որ նրանց քաջա-
դործութեան վերջաւորութեան ժամը հասել է և թոյլ օր
առաջ ձեռք գերցնեն իրենց ոճքադործ արարմանքներից:
Աշխատաւոր ժապովրդի արեան գնով մաքրաւող ասպարեզլ
դրանդ համար չէ:

ԱԵՐՅՈՒՅ աշխատաւոր ժողովուրդը.
ԱՎՐՀԻ ոճին ու ոճագործ կաւալարութիւնը.
ԱԵՐՅՈՒՅ Հ. Յ. Գաշնակյութիւնը.

§. 3. 4.

a b a l l u n b u b' o o o s w h i s t h o u l t h s k

403

Մեր շընանի գիւղացիսութիւնը ներկայում տանջնում, բայց բայց տամ է թէ տնտեսագէս և թէ բարպայակէս, բայց ընդհանուր տնտեսական և քաղաքական աննպաստ պայմաններից նաև գողութիւնից ու աւագանքներից:

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՌԵՒՍԱՆՀ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈԽՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Պ-ՈՒՍՍ.ԱՏԱ.ՌՈՒՄ

VI

S U R S H I H U R U U H U

Խւրաբանչիւր քաղաքական կուսակցութեան տաքտիլ
պէտք է սերա կերպով և օրդանապէս կապւած լինի իր

ծրագրի հետ. իսկ քաղաքական ծրագրներն, իրենց կողմից, տրամադրանորէն բլլատում են այս կամ այն կուսակցութեան հասարակա-փիլիսոփայական աշխարհայեացքից: Հետեառ պէս՝ քաղաքական կուսակցութիւնների հասարակա-փիլիսոփայական աշխարհայեացքի արդասիքներն են, որոնք ամեն ջային որոշում են տարբերիլու:

Սակայն սրանից կարելի՞ է հետևյանը որ ուրեմն տաք-
սիկն ևս մի քարայրած ու խիստ գողմատիկ բան է, որը
հաշվի չի առնում կենդանի իրականութեան փ ո փ ո խ ա-
կան ու ը ն թ ա ց ի կ երևոյթների բազմաձևելութիւնն
ու առողջութիւնը: Ամենակին ոչ:

Սովորաբար յեղափոխականներին կշտամբում են՝ ասելը՝
թէ նրանց „մէալ քաղաքաբէկաններ“ չեն, և ուշալ քաղաք-
քականութիւն՝ ասելով հասկանում են որոշ վայրիենանի-
իրական պահ հանջն երն բմբանելու, հասարակական ոյ-
ժերի իրական յարաբ երութիւնը կշռադատելու-
ընդունակութիւնը, ինչպէս նաև իսկապէս իրական ալ-
և ոչ եթերային ինգորիներ դնելու և լուծելու ձգտումը:

Խոկ եթէ քրէալ քաղաքականութիւնը համարենք երեսուն, փոփոխական, երկշրջան, յարատատան և մի աջ մի ձախ դարձող օպ ո բ տ ի ւ ն ի զ մ ը —այն գէպքում, այս՝ յեղափակականները քրէալ քաղաքագէտները՝ չեն, որովհետեւ նրանք սրտանց ատում են օպրաբիւնիստներին և համարում են նրանց ամենաանյօւսալի, և որ աւելի վաս էն ամենաանյօւսալ տարրը քաղաքական կրւում, մանաւանդ՝ երբ կրկին ստանում է այնպիսի լայն թափ, որպիսին նառնի այս բռաեկին Ծու սասառանում:

Աերոգլեալը ուղղակի մեզ բերում հասցնում է կա-
դեանեան առաջնութեանը:

ն ի ց ա ռ ա ջ ո ո ք և է ո ր ո չ և դ ի մ ա ց կ ո ւ ն տ ա ք-
տ ի կ ի բ ա ց ա կ ա յ ո ւ թ ի ւ ն ն է դ ր ա մ ի շ ա ս ն ր ե ա-
զ գ ա ց բ ա ր ո մ ն տ ր է , ո ր ի բ ա ր ձ բ ո ւ թ ի ւ ն ը ա մ բ ո վ լ ջ ա պ է ս ո ր շ ւ ո ւ մ
է յ ե ղ ա փ ի ս ի ս ա կ ա ն մ թ ն ն պ ր ա տ ի ճ ն շ ո ւ մ ո վ դ ր ա ս ո չ ն ւ ա լ զ ն ր ե ա-
զ գ ա ց մ ի հ ո վ լ ա ց ո յ ց է , ո ր ի ս լ ա ք ը լ ի ն վ ի ն գ տ ն ւ ո ւ մ է ը բ ե-
ա կ ց ի ն է ր և յ ե ղ ա փ ի ս ի ս ա կ ա ն հ ո վ լ ե ր ի ի շ ա ն ո ւ թ ե ա ն տ ա կ ի ;

Սեր ա զ ն ի ւ դիմադրականները (օպպօլիտու) — սուսա
ենք ազնիւ, որովհետև մենք ունինք նաև անպայման անազ-
նիւ դիմադրականներ — ամուր նստել են թեղիսայի և յեղա-
փոխաւթեան արանքուր և դրանով իսկ ընդմիշտ իւրացը ել
օպպօրտիւնիզմի տաքստիկը:

Ահա՛, յեղափոխութեան ալիքները ուռչչեցն և լնունացան: Ամենքն էլ յափշտակւած ու թովկած, ահ ու դողովի ինչ որ հրաշք սպասելով՝ զայլանքով նայում են Կրթանց: Միայն բէալցիան է, որ չարամտորէն ատամ է կըրճացնում ու ֆշում օծի պէս, և զգալով որ հիմա, ոչ ոք նրա դլուսը չունի՞ անցնում է գետնի տակ: Խսկ օպազոկիցիան սուս ու փուս ծափ է տալիս՝ խնդումերեսո, բայց և սառառուով: Խնդում է որովհեամ բէալցիայի բանդ բարդ եղաւ, և սարսում, որովհետև սեփական ապահովի ահը բանում է նրան...

Բայց ահա յեղափոխական ալիքն ընկրպեց, փշրւելով
„Հին կարդը՝ պահպանող և սինների հսկայական քանակի համա-
դեպ: Բարօմետրային ճնշումը պահասնեց: Կենսական ծովի
ալեծուփ մակերեսին միայն թեթև վէտովէտումներ են նը-
կատում: Հորմը փչեց յետադիմութեան սառն ափերից:
Ինըը բեկալիցիան վեր քաշեց գլուխը և ահա օրեցօր, աւելի
և աւելի զգեղեղ է հնչում չարութիւնից խեղդւող նրա ձայ-
նը: Ի՞նչ բանի է օպազօգիցիան: Նա այլևս ծափ չի ասալիս,
նոյնիսկ ու ու ու ու փ ու ու ա: Նա յուսակատուր՝ կորցրել է
գլուխը: Թոշնեց վարդերանդ կարմիրը, որ խինտ ու ծափի
օրերին սկսել էր վառվուիլ նրա անարիւն այտերին: Նրա
շանթարձակ մառերի ծպուռնը չը կայ, կիսաձայն՝ ինչ որ
խղճուկ բառեր է թուժովում նա ուտառվիստներից՝ և
որէալ քաղաքագէտներից մասին, գեր ատօրինութեան դէմ
„օրինական միջոցներով” կուիւ մղելու անհրաժեշտութեան
մասին: Նա նոյնիսկ հրաժարում է այն կը աւ ու ը ա կ ա ն
դիմադրութիւնից, ուղղած կամ յականութեան ու բռնու-
դիմադրութիւնից, ուղղած կամ յականութեան մ Ալեքսանդրի
թեան ոհմակին, որ ինըն էր հրամանադրութիւնից առաջին
համագումարում: Միթէ տիրապի չէ այս, միթէ վիրաւո-
րական չէ... աղնիւ օպազօգիցիայի կողմնակիցների համար
Աւելի քան տիրապի, աւելի քան վիրաւորական...
Բայց թօնչն է պատճառը այս երերուն և, հողմավա-

Սրբաւութիւնը սախ այն է, որ նրանք բաւուն ցածր Արա բացատրութիւնը սախ այն է, որ նրանք բաւուն ցածր կութիւն ունին Հաշտեցնելու անհաշտելին, և ընթանալու երկու միմեանց ժխտող ուժերի հաւասարազօրով. բոնելու ի ջին ընթաց այնաել ուր պատմական հանդամանքների բերումով՝ կամ հուառն ը ի հետ պիտի գնալ կամ հոսանքի հակառակ Պարզ է, որ այս վիճակութիւնը կամ որքան էլ կուչ ու հուպ դայ, ստոները գետնին թամարդ որքան էլ կուչ ու հուպ դայ, ստոները գետնին թեան կելուց հետու չի գնայ: Կիսասապաւատ, ստավավախութեան կելուց հետու չի գնայ: * Բերում հասցնում է կիկնիք ունեցող աշխարհայեացըը: * Բերում հասցնում է կիկնիք ունեցող աշխարհայեացըը:

fatalit ... Համելի է, այս ճօնւող աչք ու ականչ
Եւ ողբաշն համելի է, այս ճօնւող աչք ու ականչ
յոցնեցնող տաքարիկից յեսոյ հանդիսաւ առնել մեր յեղա-
փոխական կուսակցութիւնների տաքարիկական գործակերպերի
վրայ, թէ կուոզ հետո ո՞ց ի ալ-դ է մօ ի ը ատն երի տաք-
պիկուր—որտեղ եթէ ոչ ամեն ինչ, զնէ շատ բան պարզ է
ու որոյ:

ՏԵ՛Ս ԲԱԽՈՒԹԻ զԼուի:

մասաներում։ Այս տակտիկական գործակերպը սերտ կապւած է Նրանց վերջնական նպատակին հետ, — այն է՝ նախազատքաստել այդ մասսաները սոցիալական յեղաշրջման համար յանուն „աշխատանքի և արդարութեան թագաւորութեան“ իրականացնեն, այսինքն սոցիալիզմի։

Բայցի դրանից, սայդ-դեմիլիբատները պնդում են նաև՝
որ անհրաժեշտ է ամենաեւտանդրուն ա գիտացի ա անել
գործեալ նորն քաղաքային պրոլետարիատի և գիւղացիու-
թեան լոյն խաւերում, նպատակ ունենալով կ ազմակ եր-
պ եւ այդ մասսաները՝ „կրծանելու ցարի միապետութիւնը
և նրա տեղ ռամկավար հանրապետութիւն հաստատելու՝
համար։ Տաքարիկական այս գործակերպն ևս անմիջօրէ բ-
ըլլիսւմ է նրանց վերջնական նպատակից։ Քաղաքական
և քաղաքայինական ազատութեան բայցակայութիւնը Ռու-
սաստանում խոչընդուռ է հանդիսանում, նրանց կարծի-
քով, տնտեսական զարգացման և դրանով իսկ խանգա-
րում է պրոլետարիատի գասակարգային կուլի զարգացմանը
ու նպաստում՝ է պետութեան և աւելուր գասակարգեր-
ձեռքով բաղմալիխոն գիւղացիութեան շահագործում
ամենաբարբարոս ձեւերի պահպանման և զօրեղացման*
իսկ այդ ամենը միասին վերցրած, անկասկած, բռնում
է սօցիալիստական շարժման անիւր և գանդալեցնում աշ-
խատանըի և արդարութեան թագաւորութեան՝ իրականա-
ցումը։

Սօցիալիստ-շեղափոխականների տաքարիլը, որ նոյնքան հյակազմ է և չետևողական, միաժամանակ կրում է աւելի ռազմիկ և յեղափոխական ոգի: Սօցիալիստ-շեղափոխականների կուսակցությունը, երևան գալու օքերից արդեն միշտ կողմնակից է եղել այնպիսի տաքարիլի, «որը տեղ է տալիս յեղափոխական եռանդի բոլոր տեսակներին, բայց ուժերին, հակումներին և ընդունակութիւններին ներդաշնակութեն միաձուլելով՝ կուրի բոլոր ձևերն ու մեծուդները՝ մինչև ամենաահճարկուններն ու վճռականները, և այդ ամենը դարձնելով մի վճռական ու բազմակողմանի գործ կառավարութեան դէմք***: Սօցիալիստ-շեղափոխականները ընդունելով կ ու ի այ ն բոլոր մեթոդները, ու դործ ագրում են սոցիալիստ միաժամանակ միշտ մտածել են հառավարական ճնշումներին հակա հարւած տալու, անմիջական կուրի դին և այդ կուրի տաքարի ձևերի մասին (ինձ): Եւ աշա կուրի հնարաւոր ձևերի շարքում նրանք միշտ գործադրել են և շարունակում են գործադրել տերը օրը:

Գեռ ևս իրենց գործունեութեան սկզբում, աղցիալիստ-յեղափոխականները՝ իրենց ամենայայշանի ղեկավարներից մէկի բերանով առում էին. Տերլորական կոււի բնայթն իսկ որ նախ և առաջ կապւած է արիւն թափերու հետ՝ անպէտ է, որ մնաց ամենը սուրախութեամբ կրնդարկենք ամեն մը պատճառաբանութիւն, որը կարող է մեզ ազտաեւ և ենթա-

Նարար խօսքի զէնըը կուիւների մահաբեր զէնըպվ փոխարիւներու անիծեալ անհրաժեշտութիւնից Բայց մենք ամեն ժամանակ ազատ չենք միջայներ ընտրելիս⁴: Աւ յետոյ, Ստրկութեան ու լուսութեան աշխարհում, այն աշխարհում ուր միլիօննաւոր մարդիկ դատապարտւած են կիսաքաղց և անասնական գոյութեան և ենթակայ են հոգեկան տղիտութեան, բիրտ մնապաշտութեան և բարոյական մահան սարսափին: Այնաեւ ուր կառավարող խումըն իրօք լողում է իր դժբախտ զոհերի արեան և արցունքի մեջ և դժնեայ խստութեամբ ու լցիր ծաղրանքով՝ է պատասխանում դիմադրութեան ամենաթոյլ արտայայտումներին, — այդպիսի մի երկրում, մեր բարոյականութեան համաձայն, մենք ոչ միայն իրաւունք ունինք, այլ և աւելին, մենք բարոյակես պ արտա աւ որ ենք՝ կըսի մի թաթում դնել մարդկային տառապանքի այդ ծովը, իսկ միւս թաթին՝ դրա պատուհանն եղողների հանգիստը, ապահովութիւնն ու նոյնիսկ կեանքը⁵ (իիւլ):

Եւ այս խորապէս ողբերգական, ներքին բարոյական դաշտաստանն արտասանեց իր վճռական, անդառնալի ՝ “այս” այգուտա տեղրորի և ոչիշխալիստ-եղափոխականներն իրենց տաքարիկի մէջ մտցրին նաև տեղրորը:

Բայց այս գետը բաւական չէ: Զգացումների տրամաբանութիւնից զատ՝ այդտեղ մեծ դեր է խաղաղել և մաքի տրամաբանութիւնը: Տերրօրը կուտի զէնք բնդուունեցին ոչ միայն բարյական, այլև և բայթօնալ հշատգաւառումներավ: Տերրօրը, առում են ուցիւալիստ-շեղափոխականները, „անհրաժեշտ ինքնապաշտպանութեան զէնքերից մէկն է“, նա ագիտացիայի մի հզօր միջոց է. նա .իր վրայ է գամում բնդհանուրի ուշագրաւմիւնը, քննաթիւի է անում ամենքին, զարթեցնում է ամենաթմբած և ամենաանսարքեր մորդկանց... ստիպում է նրանց քաղաքականագէս մտածել նոյն իսկ իրենց կարքի հակառակ: Ի հարկէ յեղափոխական կուին աերրօրական գործադրութիւնների վերածեն բացիթօնալ չէ, նոյնիսկ անիմուս բան է, որպէսք ետև աերրօրը—ոկուտեանիական գործակերպերից մէկն է լսկ, և միւս գործաձեւների հետ կապակցւելով է միայն, որ նա կարող է երեւան հանել այն բոլոր ազդեցութիւնը որի վրայ յայս են գնուացիւալիստ-շեղափոխականները: Նրանք միշտ հակառակ են եղել և միշտ էլ հակառակ կը լինեն միակալմանի և բացառիկ աերրօրիզմին, որովհետեւ նրանք ցանկանում են „ուժէ փ ո խ ա ր ի ն ե լ այլ զ օ ր ե զ ա ց ն ե լ ու լը ա ց ն ե լ միայն մասսայական կուիւր՝ ուազմիկ աւաջապահ ների յանդուզն հարտածներով, որոնք թշնամի բանակի որդուին են ուղղաւած“ (լիլլ):

Անսպատակ չէր, որ մենք երկար կանգ առանք սոցիա-
լիստ-շեղափոխականների պատճառաւթեանու թեսն վրայ յօ-
դուս տերրօրի: Սոցիալիստ-շեղափոխականների ամբողջ
տաքափիլը ներգանակորէն կապւած է նրանց ծրագրի՝ հե-
տեալպէս և նրանց հասարակա-փիլիստիվայական աշխարհա-
յեացը ի հետ-նրանք տերրօրիստներ են ոչ թէ իրենց
աւեմզերամենառվ ոչ թէ սովորչեալ համարձակութիւնն ա-
յսնդդնութիւնը բայց առաքէ միայն նրանց է յատուի պի-
իրենց հասարակա-փիլիստիվայական աշխարհայեացը ի մի-
քանի լիստ կարես կէտերի պատճառով: Միևնույն դրդում
ներով է որ սոցիալ-դեմոկրատները սկզբունքով հակառա-
կորդ են կռւի տերրօրական գործակերպերին:

սան երլը՝ Նրանք համարեա ոչ մի նշանակութիւն չեն ու Աւանձին անձերին, «Հերաններին», այս բառի ուղղակի կամ փոխաբերակիան առօսմազ: Կարեւորն այն չէ, ասում են նրանք, որ մշտեղից վերացնենք կիրակսին կամ Մարկոսին՝ որոնք պատմակիան հանգամնաբների քայլցող՝ այսօր ձեւք են առել կառավարութեան գեկը և դրանով իսկ հնարաւութիւն են ստացել ճնշելու և բռնանալու սարկացրած մասսաների վրայ. կարեւոր այն բոլոր պայմանների ոչնչացընելն է, որոնք կենանք իւնմն են գուրու բերել այդ կիրակսին:

* Տես „Անոս. Ս. Պ. Բ. Կուսակց.“ ծրագիրը:

*** „Տաքիկի եւ ծագըր հարցեր—ճողովածոյ. Յեղափոխական Ռուսաստանի՝ յօդածներից:

մասսաները, այլ և ութիկատար իշխանութիւն» ուշ միայն մասսաները, այլ և ութիկատար իշխանութիւն» ուշ նեցող Արքականներն և Մարդկաներն Ուստի, Կրտսեական կարգութիւնը պէտք է ոչնչացնել այն պատճենին ուղարձիք, ոչ միայն պէտք է ոչնչացնել այն պատճենին ուղարձիք, որոնք Հասանակալին պիտի գագաթն են մասնաւոր, որոնք բարեկարգութիւններին, այլ և պէտք է ոչնչացնել նոյն բարեկարգութիւններին, որոնք պաշտպանում պէտք և Արքականներին և Մարդկաներին, որոնք պաշտպանում են պարագաները:

Այսպիսով ինչպէս տեսնում էր, ուստի Այսպիսով առաջ գործ էր վերաբերումը մեզ տանում մասն գերն առնեցած արաբաց վերաբերումը հակադիր գնահատ է աերթորի արաբազդ ըրէն հակադիր գնահատն առնենան, իբրև յեղափակական կռւի մի անկախ ձևի ..

Մենք ընդգծեցինք այն բանը, ինչ որ ամենից կարես ընկալուածութեանի երեք՝ ամենառաջեղ քաղաքացական կուրին էր Շատաստանի առաջի մէջ։ Մենք մասնանիշ արին առկայութիւնների առաջարկի մէջ։ Այն ամենանիշ է Կանաց ծրագիրներուն այն ամենը, ինչ որ բնորոշ է Կանաց ծրագիրներուն իւրաքանչյան եւ վերջացնում ենք։

Վ. ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

ՊՐԵՄԻԱ ՎԱԿԱՆՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Այդ քաղաքէն մէկ ժամ հեռաւորութիւն ունեցող լաթինին ինի անուն գիւղն, որ 120 տունէ. կը բաղկաւ լինի: լինի: 15 հայ կը սպանայ, յարձակուն ենթակայ կը լինի: 15 հայ կը սպանայ, և ողջ մատողները մերկ և անօթի Գաղայ դիմելոց կապաստանին: Ոտի Բալանկա, Տէճարակի, Ծախլլ գիշէճիք, Արղան, Խնձորիկ և Գարաթող անուն գիւղու և այլ տեղերու վրայ ևս յարձակում կը լլլլ և ժողովրդեան բոլոր դոյրերն ինչքերն ու գործիքները աւարի կը տրւին, և բազում հայեր կը սպանեն և կը վիրաւորւին: Խնձորիկ և Գարաթող դիմելուուն եր կու քահանաներն և իրենց երկու զաւակներն կը մեռ ցւին: Բազւան գիւղի հայերը գիւղին եկեղեցին ապաստանած էին, փրկելու համար իրենց կեանքը և պատի կը Յարձակուղները գիւղը ամբողջովին կողոպտել վերջը եկեղեցի եռ խուժքեն և 33 ալի և կին, աղջի

և տղայ և եկեղեցոյ քահանան կը մեռցնեն և շատե-
րըն ալ կը վիրաւորեն: Խրզնկայի մօտակայ վանքերէն
ոմանք այս կոտորածէն առաջ կողոպտւած էին արդէն.
մնացածները այս անգամ իրենց ամբողջ անսառուննե-
րովն կողոպտւեցան և կործանեցան: Ա. Լուսաւորիչ ա-
նուն վանքին վանահայր Տէր-Ղեռնդ քահանան և այլը-
նոյն վանքին մէջ կը սպանելին, և այս կերպով Խրզն-
կայի և գիւղօրէից հայերը վերջին ծալր թշւառու-
թեան կենթարկէին և գիւղելին ու վանքերը կը կոր-
ծանէին: Շատ մը հայեր, ընդ որս և երզնկայի ա-
ռաջնորդական փոխանորդ Տէր-Գէորգ քահանան, կը
բանտարկէին. կոտորածին հեղինակներն ու պատասխա-
նատուները հայերը եղած լինել ցոյց տռոլ հեռագրի օ-
րինակ մը շրջաբերութեան կը հանւի:

Մարթնի հրացաններով և այլ կմոբուրու և զինեալ քիւրդեր սպա-
զինեալ քիւրդեր, սեպտեմբեր ամսի վերջի օրերէն ըս-
կուրով կը յարձակին երզնկայի քէմախ գազայի
Թավկներ, և օ գ ա ր ը և և և շ շ լ բագառիճ, Մա-
րէկ, Գոմար, Քէրմանէ, Հասաննօվա և Հօղոս անուն
դիւրօրէից վրայ, շատ մը հայեր կը սպանեն և կը վի-
րաւորեն, եկեղեցիներն ու տուները մանելով ամբողջ
գոյքերն, հագուստներն, արմտիքը, ոչխարներն և անա-
սունները աւարի կուտան և բոլոր այս գիւղերը կործա-
նելով բազում հայեր անօթի և անպատճպար թշւա-
ռութեան մէջ կը թողուն:

Այս գեպը շրջակայ գիւղերը թշւառութեան են-
թարկեր է և ամենին ալ սարսափահար ըրած է: Հոկ-
տեմբեր 8-ին և 20-ին, երկու անգամ զինադաներ և
պաշխազողուներ յարձակեր են Կիւրէ անուն գիւղին

վրայ և ասպատակութիւնք գործեր են: Զէնք գտնելու մաօք՝ եկեղեցին մաեր և ամենէն նւիրական վայրերը անարգաբար խուզարկութեան ենթարկեր, նւիրական մատենի մը վրայի արծաթեայ խաչը կորզելով տարեր և գիւղի քահանան ալ գանակութեր են: Միւնոյն նըպատակաւ տաներն ալ խուզարկեր են, շատ հայեր ծեծեր ու վիրաւորեր են և 20 հայ բանտարկեր են: Այս դէպքերու պատճառաւ ահ ու սարսափի ենթարկւող երկու յղի կիսեր վիժեր են: Ազիսարի դէպքին հեղինակները և գործողները և ասոնցմէ օրինակ առնող ուրիշ աեղերու չէրքէղները, միւսուլմանները նզմիդի Եէնի քէյ և Լալօվա գիւղերու հայ բնակչաց վընածելու ձեռնարկած են, որով ապահովութիւնն և անդրբութիւնն խանդարւեր և ժողովուրդը մեծապէս վնասուեր է:

Վանայ նահանգին Ագէլձէվազ Արձէշ, Աղբակ, Բերկրի անուն գաղաներու, նահիէներու և Պանայ շըրջակայ բալոր հայ գիւղօրէից, եկեղեցոց և վանօրէից ինչքերը, գոյքերն ու ուտելիքները, ոչխարներն ու անսաւնները ամբողջովին աւարի կը տրւին և բազում հայեր կը սպանւին և կը վիրաւորւին. Հաղարաւոր մարդեր խումբ-խումբ, բաղցած և անպատսպար, փախուստ տալով կուսակալութեան կեդրոնն՝ լան կապաստանին: Եթէ այս թշւառաց օգնութեան չը հասնի, կը կարծւի, որ մի կողմէ անօթութիւնը, միւս կողմէ ձըմքան սասակութիւնը զիրենք բոլորովին պիտի ոչնչացնէ:

Վան բաղաքի մէջ ևս յարձակում, կոտորած տեղի ունենալու երկիւղը պաշարած ըլլալով՝ կրպակները և խանութները փակւած են և առեստուրը դադրած:

Այս կոտորածին և աւարաւութեան գլխաւոր հեղինակները համիդիյէի վաշտերու զինուրներն ու հրամանատարները եղած են, որը սպառազինեալ են և տեղական կառավարութեան կողմէ չեն արգիլւած և հազարաւոր անզէն հողագործներ թշւառութեան յետին առաջնալու հասուցած և այնքան գիւղեր աւերած ու կողապատշ են: Պիթլիսի նահանգի մէջ, բուն Պիթլիսի բաղաքի հայերը զգալով, որ միւսուլմանք հայերը սպանելու և քաղաքներնին աւարի տալու պատրաստւած են և ասօր մէջ տաճկաց իւլլեմաններուն մատը կայ, տեղույն առաջնորդական փոխանորդը իր հետ ունենալով չորս յայտնի անձննը, հոկամերեր 12-ին, կուսակալի փոխանորդ Էօմէր պէյին կը դիմէ և կը բացատրէ իրենց վիճակը: Էօմէր պէյ, ի պատասխան կը յայտարարէ, թէ անդրբութիւնը վրդովոյ որևէ դէպք տեղի չը պիտի ունենայ, թէ երկիւղի և մատհոգութեան պատճառ չը կայ, և եթէ ժողովրդէն մէկուն վնաս մը գաւու ըլլայ՝ ինքը անձնապէս պէտք է տուժէ: Հետեւալ օրը, ուրբաթ, տեղոյն խլամիները, օրւան աղօթքէն վերջ սպառազինեալ դուրս կ'ելլեն մզկիթներէն և յանկարծուստ կը խուժեն շուկային վրայ, դէմերնին ելած հայերը կը վիարաւորեն, կը սպանեն և բոլոր կրպակներու ու խանութներու ամբողջ վաճառքները, ինչքերը և դրամները աւարի կառնեն: Տներու վրայ ալ յարձակելով միւնոյն խժդժութիւնը կը գործեն: Պիթլիսի շուկան կառավարութեան պաշտօնաստեղիէն և զինուրանոցէն օ վայրկեանի հեռաւորութիւն ունենալով, անշուշտ կարելի էր դէպքի առաջն առնուլ: Թէ

երեկոյեան ժամը 9-ին միջօցները կանոնաւոր զօրք և սոսիկան զինուրներ և ժանդարմեր կը հասնին, սակայն ասոնք իբրև հանդիսաւոս կը կենան և մինչև իսկ աւարաւութեան կը մասնակցին: Յափշամակած ինչքերն ու գոյքերը ձիերու վրայ բեռցնելով՝ յայտնի համարձակ կը փոխադրեն զինուրանոց: զինուրական հիւմանդանոցը աւարի առնւած ինչքերով կը լեցնեն:

Սպանեալ հարիւրաւոր հայոց, քահանայից և 5—15 տարեկան անմեղ տղայոց դիմկները, երեք օր փողոցները տիղմերու մէջ կը մնան ու ոտնակրխ կը լլան: Այս դիմկներու վրայ արքունի զինուրաց յատուկ մարթինի և գաբագլու հրացաններու տւած վէրքերը տեսնած են: Քանի մի դիմկներ իբր միւսուլմաններու դիմկները, միւսուլմանաց գերեզմանատունը փոխադրւած և թաղւած են, մինչդեռ սառագւած է, որ ասոնք ծանոթ հայերու և Միթար քահանայի դիմկներն էին:

Այս կոտորածը և աւարաւութիւնը ի գործ գնող միւսուլմաններէն դեռ ո՛չ ոք չէ ձերբակալւած: Ասդին անդին ծակամուտ ըլլալով ու խաւերոս մէջ պահւատելով մահւանէ ազատուղ հայեր և ասոնց երկելիներէն ոմանք կառավարութեան կողմէ բանտարկւած են և ասոնց վրայ Ճնշում ի գործ կը դրւի՝ խոստովաններու և ստորագրութիւն տալու, որպէս թէ կոտորածին և աւարաւութեան պատճառ եղողները քրիստոնեայք եղած լինին: Այս մասին առաջնորդաբանին կողմէ ի պատրիարքարան 25 հոկամբեր թւականաւ հեռագիր մը կը զարնւի, բայց հեռագիրը չը յանձնւիր պատրիարքարանի:

Պիթլիսի շրջակայ գաւառներու շատ մը գիւղօրէից մէջ միւնոյն կոտորածի և աւարաւութեան եղեռնագործութիւնը տեղի կունենայ, որով Պիթլիսի և շրջակայ գիւղօրէից հայ ժողովուրդը վերջին ծայր թշւառութեան ենթակայ կը լլայ: Պիթլիսի կոտորածէն անմիջապէս ետքը, Մուշի մէջ ևս թիւրքերն և քիւրգերը յարձակման, անձեր վիրաւորելու և սպաննելու եղեռնագործութիւնը կը սկսին: Քիւրգերը Մշոյ դաշտին և Պուլանըդ գաղաքի շատ մը գիւղերու մէջ հայերը սպաննելով հանդերձ աննոց ինչքերը ու կենդանիները կողոպատշ, աւարի տաւած են: Մինչդեռ Մշոյ և շրջակայ գիւղօրէից հայ ժողովուրդը ահ ու սարսափի մէջ կը գտնւի, հոկամերեր ամսոյ 25-ի գիշերը ձիպրանը բիւրդ աշկրէթի աղաներէն Սոֆու անուն անձը, 40 արբանեակներովին հանդերձ, Մշոյ ո. Կարապետ վանքի 553 հատ ոչխարը աւարի կուտայ՝ ըսելով թէ, վանք ալ պիտի կողոպտէ:

Պիթլիսի նահանգի Սղերդի սանձախին Խիզան, Սբարկերդ և Կարկար գաւառներու նահիէներու և գիւղերու մէջ քիւրգերն ու թիւրքերն հայոց վրայ յարձակելով՝ վիրաւորեր ու սպաներ են և աւարաւութիւն գործեր են: Խիզան գաղաքի ս. Խաչ վանուց վանահայր՝ Սահակ վարդապետը և Պրօենս գիւղի քահանան սպաննելով չեն բաւականացած, այլ և Վայրենաբար մորթ թեր ին հան ելով կախեր են ծառէ մը ի տես ժողովուրդեան: Խորկորս գիւղի երեք քահանաները սիւննի միւսուլման ընելով՝ գլուխնին բաթոց կապեր ու փողոցները պատցուցեր են: Այս տե-

զիրու հայոց ամբողջ ինչքերը գոյքերը և գործիքները
յանդերձ հարիւրաւը անձեր ալյաշտակելով հանդերձ
կուտարեր և սպաներ են: Խսկ կոտորածէ ազաւած
վիրաւորեր 800 տներու բրիստոնեաներու բռնութեամբ և մահու
սպառնալիքով մահմեդական կրօնը ընդունել տրւած է:

Սվազ քաղաքի շրջակայ գիւղերու, գաւառներու և
սանջաներու մէջ տեղի ունեցած կոտորածն և աւա-
րառութիւնը նոյնիսկ կուսակալանիստ քաղաքին վրայ
ու տարածւելու կասկածն գոյանալով՝ հայերը ահ ու
սարսափի կը մատնեին: Եւ մինչդեռ թէ տեղական կա-
ռավարութեան և թէ իսլամ հասարակութեան երեւ-
իեաց կորմէ ապահովիչ և անդորրիչ խօսքեր կը գրուց-
վին, թիւբք սպառազինեալ խուժանը հոկտեմբեր ամ-
սոյ Յ. Խ. կը յարձակի Ավազի շուկային վրայ, կը
վիրապորէ, կը սուսնէ հայերը և աւարի կուտայ ա-
նաց ինչքը: Այսպէս հայոց կրտակները, խանութները
թալանելէ վերջը կը խուժէ հայոց առուները: Ինչ որ
կը գտնէ կը յափշտակէ: Կիներն, հարսներն ու աղ-
ջիներն սարսափահոչար ընելով չեն բաւականար, այլ մի
քանի կիներ՝ ոչխարի պէս գաղանաբար կը մորթեն: Կառ-
ավագարութիւնը կոտորածն ու աւարառութիւնը ար-
դիւլու համար իրիկուան վրայ զօրքերը կը զրկէ շու-
կան, սակայն ասոնք փոխանակ խուժանն զսպելու՝ հու-
յոց վրայ գնդակ կ'արձակեն: Կոտորածն ու աւարա-
ռութիւնը Զ—Զ օր կը շարունակւի, և որպէս զի հա-
յերը զանազանւեին միւսուլմաններէն, յօյներէն և կա-
թողիկներէն, միւսուլմանները գլուխնին ճերմակ ու կա-
նաչ փաթթած կանցնին, իսկ միւս քրիստոնեայ հա-
սարակութեանց վերաբերեալները մէյմէկ տարբերիչ
նշաններ կը կրեն վրանին, և այս կերպով ասոնցմէ-
ոչ որ ոչ անձի և ոչ ինչքի կորուստ չի կրեր: Կոտո-
րածին և աւարին մասնակցող միւսուլմաններէն իւրա-
քանչիւրը մարթինի հրացաններով սպառազինեալ ըլ-
լայնին ստուգւած է: Նոյնպէս հաստատւած է, որ հա-
յերը երբէք առիթ տւած չեն այս աղէտին. բացի այս
զանազան սպացոյցներ ի յայս կը բերեն, թէ հայերը
սպաննելու և ասոնց ինչքերը աւարի տալու գործը
կանաւ կազմակերպւած և անօրինւած բան մ' էր Ավա-
զի հայոց կենաց ընչից՝ գոյքից և կալւածից կորս-
տեան ու վասառուց որբանութեան թիւլ տակալին ճշշ-
տւած է:

Նվազի նահանգին Ամսախյի սանջակին բաղաքին մէջ թիրքերէն ու չէրքէվներէն բաղկացած կարդ մը մարդեր սպառազնեալ՝ փողոցները կը շրջագայեն և կը սպառնան. Հայերը մտահոգութեան կը մատնւին: Տեղական կառավարութիւնը աեսնելով՝ հանդերձ այս վիճակը՝ վերահսս վտանդին առաջըն առնելու որևէ տնօրէնութիւն չը ձեռնարկեր, և այդ պատճառաւ նոյեմբեր Յին միջօրէի ազօթից համար մզկիթը գտնող թիրքերը չէրքէվները և զինորները մզկիթէն գուրս կելէն և շոկակին վրայ յարձակելով՝ կը պօռան՝ ոգեավուներուն գլուխը իշխանութեանն է, ասոնց ինչքը աւարի տալը հալաւ է⁴: Ամբողջ ինչքերն, գոյքերը արմտիք, ուտեսսա աւարի կուտան, և այս աղէտի միջոցին այն Հայերը, որը չը յաջողեցան փախչել և որք անցն էին և ոստ ամենանի անկարող գիւղադրե-

Ղու, կը սպանեն: Թէեւ այս կոտրածէն փախուստ տռող
և իրենց տներու մէջ կամ պրուսիացւոց և յիսուսիան
կրօնաւորաց յարկաց մէջ ապաստանող հայերը մահէն
կազմտւին, բայց վաճառական թէ արշեստաւոր ամեն
դասակարգի հայերը վերջին ծայր աղքատութեան և
թշւառութեան կը մատնեին: Այս աղէտը տեղի ունեած
ցած է նաև Ամասիա քաղաքին շրջակայ գիւղօրէից
մէջ և յառաջ բերած անձի և ինչքի կորուստը շատ
ծանր է. Ճիշտ որքանութիւնը տակաւին պէտք եղած
կերպով հասկցւած չէ:

Սվապի նահանգի Ամասիա սանջակին պատկանող Մերգիփուն գաղաքի և ասոր յարսակից գիւղերու հայոց վիճակը վտանգի ենթարկւած ըլլալով՝ հոն զինորներ կը զրկին և հայոց պահպանութեան մասին ապահովիչ յայտարարութիւններ կը լինին: Խակայն հոկտեմբեր ամսոյ Յին սպառապալինեալ միւսուլմաններ մզկիթներէն և զինորները զօրանոցներէն կը խուժեն շուկային վրայ և որպեսզի հայերը փախչելու միջոց չունենան, ճանապարհները կը կարեն և կը սկսին աւար և կոտորած: Կոտորածը և աւարառութիւնը կը տեէ մինչև երեսիյեան ժամը 11¹/₂ և աւարի չտևոծ հաց ու կրպակ չի մնար. փողոցները հայ սպանեալ դիակներով և վիրաւորեալներով կը լցուի, նամանաւանդ միւսուլմանաց թաղին մօտերը գտնւած ամբողջ տուները աւարի կը տրւին: Այդ ամենէն յետոյ միայն երեսան կուգան գայագամն ու զինորական հազարապետը իրենց հետ ու նենալով տասնական զինորը և միսինարաց ու Յիսուս սեան կրօնաւրաց յարկերն պաշտպանութեան ու պահպանութեան տակ կաւանուն: Այս յարձակման և կոտորածին զոհ գացողներուն թիւն հազարն կանցի, իսկ ընչից և պատուց քանակութիւնը ճշտել անհնարեղած է:

Սվաղի նահանգի Շապլն-Գարսիան քաղաքին ու
շրջակայ 18 հայաբնակ գիւղերու նոյնպէս կիւրին, Սիվրի-
սար և Տիվրիկ գազաներու և ասոնց գիւղերուն մէջ սպա-
ռազ ինեւլ թիւղեր, քիւրդեր և չէլքէզներ կը յար-
ձակին հայոց Վրայ, կը կողզպտեն, աւարի կուտան ա-
սոնց ինչքերն, գոյբելը և անսառները ու կայրեն
տուները: Շապլն-Գարսիան թամզարա գիւղին եր-
կու բաշնաները կը սպանեն. Բիւրուք գիւղի ժողո-
կու բաշնաները կը սպանեն. Բիւրուք գիւղի ժողո-
կուրդը իր կեանը փրկելու համար՝ եկեղեցւոյ մէջ
փակւած կը մնայ, սակայն չարագործք բարիւղով կը
վառեն եկեղեցին և ապաստանեալը հրոյ ձարակ կը
վառեն այսպիս գարսիան, Սուշէհրի, Տիվրիկ, Կիւ-
լինին: Այսպէս գարսիան, Տինկեան, Զմարա, Թագէ-Խրտ, Բիւ-
րին, Թամզարա, Բինկեան, Զմարա, Թագէ-Խրտ, Բիւ-
րուք, Քէսմէ և ասոնց յարակից 50-60 հայաբնակ
բուք, քէսմէ և ասոնց յարակից 50-60 հայաբնակ

Տարաբախստաբար ցայծմ անկարելի եղած է շահը
թէ որքան է թիւը մեռածներու և սպանւածներու,
ինչպէս նաև քանակը յափշտակւած ընչեց գոյից և
անսանց: Կառավարական պաշտօնեաներ ամեն կերպ
կարգիեն այդ տեղեկութիւնները ժողվելուն:

(ԱԼԵՎՏԻ ՄԻՒ ԱՆԳԱՄ)

Դ Ա Յ Ն Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Ա.

Որպէս Քու՛րմլ սրբազն՝ արկաթուայ հայրենիլիքի Յոյսի՛ն դարեւոր
Դու կաթգնած ես հոկայօրէն մեր ծակատագիլմերո՛ւ քառուղին վրայ .
Քեզ ուշութելով՝ առջևէն կ'ամցելին զունդերը Ռվատամուէլմերո՛ւ
Ու երգելով կ'երթան մեռնելու հո՛ն, ուր քու Կամքը կը սահմանէ... .

Արկը իր Բեհեզմե՛րը կը փոէ երկաթէ Դամիլդ շուրջը,
Ու մայր գիշերը իր Վրասթմերում տակ Բամակմե՛րլ կը պատսպարէ.
Մըրիկմերը Քայլերո՛ւդ նամբայ կը քանամ Առապարմե՛րն աւելով,
Խոկ շանթերը Յաղթանակմե՛րդ կը քանակեն Ապառաժներո՛ւ ճակատներում...
Բագէները Երգե՛րդ կը կոնչեն Ամպերու վրայ ,
Ու արծիւմերը Տատրակմերո՛ւ պէս Ուսերո՛ւդ կը թառին,
Վագգերը ու յովազմերը Յարգա՞նի կը կենան երբ Վաշտե՛րդ կանցնին .
Ու Յժոյգերը Սահմե՛րը կը կրծեն Արշաւանքմերո՛ւ մասնակցելու համար...

Դրօշակմերուդ տակ Մահի՛ քաղցրութիւնն ումի Ծմումնի՛,
Ու հիմ Մեռելնե՞րը հողի խորերէն Զիմուռըներո՛ւդ կը նախանձին .
Խոկ ամէ՛ն Պատամի՛ Երկու Երազ ումի այս աշխարհին մէջ
Նախ Ամո՞ւմդ հպարտ, և ապա գովեստի տող մը Պատմութեանի մէջ...

Զի դու Վէմթ ես ամկեան հայրենի ազատութեան Խորանի՛ն,
Զոր մեծ Քարկոփմե՛րը տաշեցին զարերու ամկոյնան Մարմարմերէն,
Ու Մայր Երկի՞րը իր ազնիւ արեան Երամգներո՞վ խորհրդանշանած՝
Քեզ կանգնեցուց բուռութեան Պարիսպմերո՛ւ հանկլիսնա՞ն ապառի Սէմի՛ն վրայ ,
Որպէս Երդո՞ւմը մաքաւումի ու որպէս Առհաւատչեա՞ն իր վերհարսնութեան...

Դու Ակո՞ւմք ես ամապակ, ուրկէ մեր Կեանքը կ'առուակէ,
Ու Խրախնա՞նքը մեր տումերում, ուր Յուսահատութի՛ւը կ'աբտասուէ...
Դու Պատա՞նք ես մեր մեռելներում ու Նշխարը անոնց քերանին,
Ու Աւազա՞նը մեր Յորածիններում ու Միուր՞ը անոնց նակատին,
Դու Սո՞ւրբ ես Յորածան և Ուկտատեղի՛ն հաւածենալմերում,
Ու Զա՞նքը վերածնութեան և Դահվիրա՞ն փառքի պողոտաներում,
Դու Ե՞րգն ես մեր լեռներում ու Սրծագանքը որբ ծովորմերում,
Ու Մոռնեչը մեր ամսլուղմերում ու կուրացմող Շանթե՛րը անոնց,
Դու Խառնարա՞նն ես վերաբուկան մեր Յանինի չերոսութեանց,
Ու սպառագէն չայրը ազգին ու կուռ Կամքը անոր...

Ու Քեզ դէմ է որ այսօր կը Թոթովեն շականօրէն
Ամո՞նք, որ կը Խնդայի՞ն, երբ Դու զաւակմերդ կ'Ողբայի՞ր,
Ու ամուշանոտ Խղերո՞վ կ'օծուեմ, երբ Դու գլխուլ Մովի՞ր կը ցանէիր.
Ամո՞նք, որ կը Շուայտամայի՞ն, երբ բիւրեր հողը կը ծանկատէի՞ն,
Ու կը Պանուէի՞ն լիքմագոհ, երբ Որբե՞րը վաճառքի էին հանուած,
Ամո՞նք, որ Մտրա՞լը կը համբուլուին, երբ Դում Դաշոյնդ էլոր քաշած,
Ամո՞նք, որ Սարսափի՞ օրերուն մէջ Քեզմէն հայրաբար պաշտպանուեցան,
Ու ամո՞նք, որ Եղայրութի՛ւմ կը բարոզեն կատութիւններին պատանքելու համար , . . .

Քե՞զ դէմ, երբ Պատումա՞նդ դեռ կարմիր է այսօրի Հմդհարումներէն,
Ու Սո՞ւրդ դեռ մերկ է և Շըթումքմե՞րդ դեռ կը պատգամնն,
Քե՞զ դէմ, երբ ծակա՞տդ դեռ մթնած է ու Կոպե՞րդ ծամրացած,
Սակայն Բապո՞ւկդ կը բարձրանայ թշնամու մահուան նոր ծարաւո՞լ...
Քե՞զ դէմ, երբ Զօրութիւնն տիրականօրէն պատմէշած է Բարբարոսութիւնն
Ու անկերը Յաղթանակմե՞րդ կը շնփորուին պայքարի կիրճներէն...
Քե՞զ դէմ, երբ Ժողովո՞ւրդը արդարութեանդ Պատաստա՞նը կը պաղատի ,
Ու Երգե՞րդ աղօթքի տեղ կը թրթուան լի Շըթումքմերի՞ն վրայ .
Քե՞զ դէմ, երբ Մզզը արծակեցիր կատապարտութեան անարդ Սիւնէն,
Ու անոր Դահիխնե՞րը սահմուկեցուիր դիւցազնական ծիգերո՞վ...
Քե՞զ դէմ, երբ մեր ազատ Խրականութի՞ւնը դարբերու կը պատրաստին,
Ու Վերջապէս Քե՞զ դէմ, որ Խրդէլն Արզա՞նդ ես մեր Արշալոյսի՞ն...
Բայց Դո՞ւ, ով չայր, Երկայնամի՞տ ես, համբերո՞ղ ես ու աթիա՞ն,
Դու Արծիւմ ես սաւամուղ, որուն օտա՞ր է բմոյթը Սողումի՞ն...
Դում Վկայ ես մեր Արխմի՞ն, որ դեռ կը թափի Մոխիրերո՞ն վրայ ,
Ու կը տեսմեն մեր յուսահատութեան Կարաւաննելը Գիշերմերո՞ն ընդուշէն
Եւ Արհաւիրքի՞ն ոռնոցը կ'առնես, որ Մայրէնողը կը մըրկէ...
Նորանոր Թիսալաբաններո՞ւ շղթաներում հեծնամիքը Ականջներո՞ւ կը հասնի ,
Ու Մըրկահաւերո՞ւ կ'ումկմղըն, որ Յոր Փոթորիկմե՞րը կ'ապգալաբեն...

Դու գիտես, որ Ոմիլիան է Սուրբ վարդ դմել,
և Խմբասապահութիւն է մոլեսանդ թշմամիէն Կարեկցութիւն հայցել,
Խաղաղութիւնը Քեզմո՞վ է միայն, և միայն Քեզմո՞վ գոյութիւնը Ազգին,
Ու ծամբան ճամբան է ղիւցաղնական, որով ընթացան Ազգե՞նը ապատագբուած...
և վշտացած նայուածքը Զաւակին է վրայ կը յածի՝

ԱՅԲՌԻ ԲՈՂՈՔԻ ԲԽ աԼ ՀՈՒՐՁՂԻ ԵԲ, ԶԱՇՐ, ԳՕՄԵՎԱԾԱԿՈՒԱՇ ԵԲ, ԱԼԵԼԻՇ ԵԲ ՔԱՑ ԵՐԵԿ, ԵԼ ՓԻՄԱՍԱԿՈՒՈՂ ԶԱՅՐՈՂՆԺԻ ԱՊԱՐԱՍԱԿՈՒԵՐՈՒ ՀՈՒԹՈՒՊ ԵՐԴՈՂՄԱՆ ԼՍ ԼՐԿԵԵԲ...

Իսկ Դու հայրենի Փուշերում վրայ երկաթէ Սրումքներով իմացէս Այսօր, Յոյնպէս և Վաղը՝

Որպէս Քո՛ւրիլը սրբազն աղիւմլուայ հայրենիքի Յոյսի՞ն դարկնոր
Կամքման ծ պիտի ըլլաս անդրդուելիօլիք մի՛շտ մեր ծակատագիրմերո՛ւ քառուվկին վրայ,
Քե՞զ ողջունելով՝ առջևէդ պիտի անցելին Սելունդե՞րը ֆեղայիներում,
Ու երգելով պիտի երթան Մեռմելո՛ւ հո՛ն, ուր քու Կա՞մքը կը սահմանէ...
— Եղանակ

ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼԻ

կ ե ւ ս ս գ ը ս կ ս ւ

ՆԱԳԱՏԱԿԻԱԾՆԵՐ

201-1994 - 6 pages - available by film or as microfiche

(Tunisian Similes in English)

Քենթ կոմիւնացի (քիմիրդ բարսեղ).—50 տարե-
կան, միջահասակ, առոյգ կազմւածքով. Հարուստ լն-
տանիքի զաւակ: Հենց փոքր հասակից ցոյց էր տալիս
վերին աստիճան անհանդարա բնաւորութիւն. 15 տա-
րեկան հասակում իսկ նա չէր քաշում իրենց գիւ-
ղում պատահող քրգերի հետ կոխներ սարքել քրգեր՝
որոնք գալիս էին իրենց քմահաճոյքի թելագրած նե-
ղութիւններին ենթարկելու գիւղացիներին: Զավիահաս
գառնալուն պէս թողնում է տունը պանդսում Պօ-
լս Այնակ մի քանի տարի ծառայութիւն անելուց
և փող վաստակելուց յետոյ՝ անցնում է Բօլգարիա:
Իրեն շրջապատող միջավարի և լնկերների շնորհիւ-
կապւում է յեղափոխական գործին և քիչ վերջ բո-
լորովին նրան նեիրւում: Ճիշտ այն տաենները, երբ
Հրայր Բօլգարիայում առ սնւռում էր հայոսատանցի
գաղթականների հետ, Բարսեղն էլ շատերի պէս նրա
ամենամօտ բարեկամներիցն է Լինում: Զինուրագր-
ւում է, սեփական փողով իրեն համար զենքեր է
հայթայթում ու անցնում Կովկաս՝ Երկիր վերադառ-
նալու համար: Բարսեղի վերջին նպատակը անմիջապէս
չի յաջողւում և նա պարտաւորւած է լինում Կովկա-
սում ազրել գարձեալ իր սեփական աշխատանքով
մինչև վերջ յանձն չառնելով բեռ գառնալ կազմակեր-
պութեան համար: Որոշ ժամանակամիջոց անցնելուց
յետոյ՝ Հրայրի խումբը Բասեն պէտք է մտնէր, բայց
Բարսեղ այդ ատեն հիւանդ լինելու պատճառով կոր-
ցնում է վաղուց ցանկացած առիթը և մի քիչ աւելի
մնում Կովկաս Ակերջապէս Ճարտարի խմբի հետ յա-
ջողւում է Երկիր մտնել և շուտով գնում է միանա-
լու Սերոբ-Աղմիւրին, որ տակաւին ողջ էր և գործում
էր: Քիչ յետոյ Սերոբ պարտաւորւած լինելով զինուր-
ներին առժամապէս արձակելու, Բարսեղն ևս հեռա-
նում է Սերոբից ու մտադրւում նորից Կովկաս վերա-
դառնալ բայց գալուց առաջ որոշում է այցելել գել
մի անգամ իրենց տունը: Եւ գնում է:

Իմրեւ գիւղում աչքի ընկնող տուն, շատ սովորական

էր որ օտարականներ գայիին Բարսեղենց տունը, պաշտպարւէին, պարենաւորւէին ճամբան շարունակելու համար: Այն օրից երբ Բարսեղ թողել էր իր ծնողներին և պանդիստութեան դիմել 25 երկար տարիներ էին անցել պատանին այժմ մեծացել, չափահաս տըղամարդ գարձել դէմքով և արտաքինով միանգամայն փոխւել: Այդ պատճառով էլ լնտանիքի անդամներից ոչ ոք չի կարողանում ճանաչել նրան, երբ նա հայրենական յարկին տակն էր գտնելում. իսկ ինքն չէ ուզում իրեն յայտնի կացուցանել: Հետեւեալ օրը ճանապարհը շարունակում է և մինչև Խնուս համում: Յայտնի չէ թէ ի՞նչ պատճառով չի կարողանում այնտեղից առաջ գնայ ու նորից գառնում է տուն:

Այնտեղից Բարսեղի գործն է լինում իրենց և ըլբ-
ջակայ գիւղերում նոր ընկերներ ճարել և նրանց կազ-
մակերպել ընդունում էր. Սերոբի յանձնաբարութիւն-
ները ու ճշտութեամբ կատարում: Բայց իր յարաբե-
րութիւնները երկար ժամանակ գալստի ըլ մնացին կա-
ռավարութիւնից, որ նրան, իբրև կասկածելի անձի,
սկսեց բայլ առ բայլ հետևել: Բարսեղ ինքզինքը ապա-
հով ըլ զգալով՝ բարձրացաւ դէպի Սասուն ու նորից
սկսեց զինւորական ծառայութիւնը: Սերոբ տեսնում էր
նրա ճարպիկ և անձններ գործունելութիւնը և առան-
ձին վստահութիւն ուներ դէպի նա. Նրան էր յանձ-
նում. շատ անգամ այնպիսի պատասխանատու գործեր,
որ դւռար թէ ուրիշներ կարողանային ստանձնել: Կա
յնունչետև էլ շատ անդամ իջաւ դաշտ և այնտեղ
մնաց կառճ ու երկար ժամանակով..

Սերոբի սպանւելուց յետոյ Քարսեղի գլխաւոր գործ ծիչ-ընկերներն եղան Սարօն և Սեդրակ: Մի անգամ Քարսեղ այդ երկուսի հետ գտնւում էր Կուրավա Քիւզում: Կառավարութիւնը մի մատնիչ հայի - հաւաքիւզում Մակարի ցցուցմունքով գալիս է Ճերբակալելու տորիկի Մակարի - ցցուցմունքով գալիս է Ճերբակալելու գրանց: Ալյաքեյը 50 ձիաւոր զինւորներով պաշարում է գիւղը: զինւորներից մէկը ջուր ուղելու համար՝ մըսագիւղը: զինւորներից մէկը ջուր ուղելու համար՝ մըսագիւղը: մի տուն, ուր տեսնում է Սարօին ու Սեդրակին: Վերջիններս փորձում են բռնել թիւքին, որպէս կին: Վերջիններս փորձում են բռնել թիւքին, որպէս կին: Հաղորդէ զինւորներին իրենց մասին. թիւքը սա չը հաղորդէ տեսնելը ետևից հրացան քը դուրս է ցատկում տնից, տղաները ետևից հրացան են կրակում ու գլորում նրան: Հրացանի ձայնից են կրակում ու գլորում նրան: Կուրավա մի անմիջապէս պաշարում են տունը, երկու թիւքերը անմիջապէս պաշարում են կուել: Դըսկորիձները գիրքեր բռնած՝ սկսում են կուել: Դըսկորիձները երկար չի տեսում գիմագրութիւնը: Սեդրականտարար երկար չի տեսում գիմագրութիւնը: Սարօն դուրս է գալիս բակի հրացանը աւրում է: Սարօն դուրս է գալիս

տնից՝ աւելի յարմար դիբք բռնելու համար, աջից ու ձախից կրակելով կուռում է իրեն շրջապատող զինուոր-ների հետ ու առաջ անցնում, բայց ընկնում է թշշ-նամու գնդակների տարափի տակ: Թշնամին չեր ի-մանում թէ Աերակի հրացանը փչացել է, ուստի շարունակում էր հրացանաձգութիւնը. Սեդրակ պաշտ-պանելու և աղատւելու ուրիշ միջոց չունենալով՝ քան-գում է իր հրացանի մասերը, փամփուշաների հետ ցրեւ է տալիս, կորսնցնում և ապա ողջ ողջ թշնամու ձեռքը չ'ընկնելու համար՝ հանում է գաշոյնը ու իր սիրտը խրում...

Քեռին գտնուում էր մի ուրիշ տան մէջ. Հրացանաւ-
ձգութեան ձայներից հասկացել էր թէ բանը ինչումն
էր, ուստի դուրս գալով տնից և գիւղի մի ուրիշ կողմ
դիրք բռնելով՝ սկսում է գնդակ տեղալ զօրքերի վը-
րայ. իրեն ընկերացել էին համագիւղացի Նազար
Հրացանով և Ցրոնքի Շուշանիկ * ատրճանակով։ Ուշշ-
նամիներից մէկը՝ Խոտով շաւուշ, որ միւսներից աւելի
խիզախ էր, յարձակուում է քեռու վրայ, բայց վայր է
գլորուում սրա գնդակից։ Քեռին նկատում է քիչ վիրջ,
որ Սարօն և Սեղբակի կողմ՝ Հրացանաւածութիւնը դա-
դարած է, և կարծելով թէ նրանք հեռացել, աղատ-
ւել են, ինքն էլ է քաշուում գիւղից։ Գիշերով վերա-
դաւուում է գիւղ, և այն ատեն է միայն իմանում, որ
Սարօն ու Սեղբակ սպանել են:

Այս միկնոյն գեպի ժամանակ մատնելում է նաև Հրայր (Ըրմենակ), որ այնուհետեւ պարտաւորւած է լինում փախստական ապրել։ Քեռին սրա չետ գործով Ախլաթ է գնում, ուրկից վերաբառնալիս 2 ու խուրա աշ-Ծամբի մէջ մի անդամ ևս կուի է բռնւում։ Այնուհետեւ նա ստանձնում է Խնուս գնալու և այնտեղի ժողովուրդը կազմակերպելու գործը։ Լ. Յդ Ժամանակ էր, որ կառավարութիւնից կասկածների է ենթարկում, իր դրութիւնը օրէ օր վասնդաւոր դառնում, ուստի առժամապէս բարձրանում է Ստանիքայց գեռուու պէս յաջողակ մի գործիչ անհրաժեշտ էր Խնուսի համար, այդ պատճառով շատ չանցած վերադարձաւ Խնուս, ուր շարունակեց կազմակերպել ժողովուրդը, զինել նրան ամեն հնարաւոր միջոցներով և օգնել փոխադրութիւններին։

Սասունում սկսեցին կռիւները, քեռին այդ տաեն իրենց գիւղումն էր գտնւում: Համագիւղացիներից մի խումբ է պատրաստում և օգնութեան է գնում Սասուն: Մասնակցում է բոլոր կռիւներին, որոնց մէջ ցոյց է տալիս մեծ բաշասրտութիւն և շրջանկատ սառնասրտութիւն: Մասնակցում է նաև կոփի կռւին, որից յետոյ, նահանջելու ժամանակ, ջուրը անցնելիս թըրջում է, ապա կուռիթը ցրտերից ծանր կերպով ծեծում և հիւանդ վիճակի մէջ վեց ընկերների հետ ուղից գնում կուրավաւ: Այդ գիւղում նա չէր կարող,

ի հարկէ, երկար ժամանակ մնալ, որովհետեւ կառավարութիւնը աւելի քան երբեկիցէ խիստ կերպով հետեւում էր՝ յեղափոխականներին ձեռք ձգելու համար քերին դուրս է գտլիս գիւղից, մօտակայ գետի ափում մի գետնափոր սարբել տալիս և ընկերներով այնեղ պահում առժամանակէս: Ոչ ոք տեղեկութիւն չէ ունենալ այդ գետնափորի մասին, բացի գիւղից պաշտիոնականներից: Դժբախտաբար երկար չէ անցնում և պատահամբ գաղտնիքը յայտնուում է:

Մի օր ընկերներից մէկը, հազար, գետնափորից դուրս գալով, ջրի ափը իջնելու ժամանակ՝ գիշելի կողմանում է կառավարական զինուորները, չէ կարողանում երկար ուշանալ զրում և վերադառնում է ընկերների մօս: Զինուորներն ևս իրենց կարգին նկատում են մենակ հեռացող նազարին, որ տափարակութեան վրայ յանկած անյայտանում է նրանց աչքերից: Այս հանդամանքը աւելի է հետաքրքրում ու կասկածանքի մէջ գցում զինուորներին, որոնք խսկոյն և եթ բանում են հազարի հետքը: Խօսերը սեխափան արտի մէջ աշխատելիս է լինում մի գիշելացի. Հարցնում են նրանից, նա չէ կարողանում գոհացուցիչ պատասխան տալ, ուստի սպառում են նրան: ապա դպրձեալ շաբունակում են պրատել շրջակայքը: Գանում են մի ցաք, վեր են բարձրացնում այն գետնափորը բացում է զինուորների առաջ, որոնք առանց ժամանակ առլու ներսիններին՝ սկսում են միահամուռ գնդակ աեղալ ներսը: Քեռին վանդակի մէջ փակւած առիւճի կոիւ է մզում և նահատակում բոլոր ընկերների հետ

Թթվալուս կուրպալզի — Երեսուն տարեկան, ամռանցած . գիւղի բեաթիպը : Սահակեան շրջանի յեղափոխական կօմիտէի անդամներիցն էր: Մեծ գիրէ խաղացել իրանց շրջանի գիւղերը զինելու գործում: Արի քանի անդամ ձամբորդել է Բուլանիկ և Խնուս, զէնքեր գնելու համար: Երբ Սասունում սկսում է կոիւղը, նա պատրաստում է կամաւորների նմիեր և դաշտից Սասուն ուղարկում: Խնքն էլ պատրաստում է լեռու գնալ, երբ այնտեղից Քեսին (Կուրպալզի) վերադառնալիս է լինում՝ ցրտահար և հիւանդ: Մի քանի օր սրան պատսպարում է գիւղում, բայց ինքն ևս կառավարութիւնից իբրև յեղափոխական ձանալուած լինելով, պարտաւորում է փախստական ապրել գերու և ուրիշ լնկերների հետ քաշում, մտնում է գետեցերում պատրաստած գետնափորի մէջ, ուր ևսպանում է թուրք զինուորներից:

ԽԱՌԵՎԻ ՑՐՈՒՔՅԻ - 25 տարեկան, ամուսնացած
միջահասակ, շէկ մաղերով՝ նա իրենց գիւղում կաղըտա-
կերպել էր խմբեր, որոնք հարիւր պահանջանած ժամ-
անակ՝ պէտք է օգնութեան գնային շըրակայ գիւ-
ղերին կամ Աստուն։ Երբ յեղափոխական մարտիկ
խումբը Առաքերոց վանքում պաշարւած էր, Խու-
շիկ 6 հոգու զինւած խմբով գնաց Նրան միայնա-
կանց գիւղումն էր, երբ 1899 թւին, Գուրգեն Կով-
բանւեց թուրք զինւորների հետ և նահատակեց։ Այս
յիշատակը նա անմոռաց պահեց իւր սրտում և դրա-
նով վրէժիննդրութեան զգացում էր արձարծում հա-
մագիւղացների մէջ։ Խուշիկ սպանեց իրանց գիւղացի

* Շուշանիկ Խոյր է Յրօմցի Խուժիկի: Շուշանիկ Աճ ողիսրութեամբ օգնել է Գուրգենին և իր խմբին: Համազիւրացիներից շատեր նկատած վեճելով Երև յարաքերութիւնները յեղափոխականների մէս, կառավարութեամբ էին մասնել: Շուշանիկ պարտաւորած Էլզա Փայտական ապրել: Առև էր զալիս զիւրեռուն և յատկապիս աշխատ կանաչ մէջ են յեղափոխական մէմեր սերմանելու: Հայրը վարագվել է Էլզի, որից նա կարողացել է սովորել զիւրեակարգութ և բաւկան զիւրելիքներ ձեռք բերել:

մի յայտնիչ մատնիչ որ զանազան մատնութիւններով
32 հրացան կառավարութեանն էր յանձնել տւել: Յու-
ղի 16-ին մասնակցում է Կուրավուի մեծ կռւին,
ուր և սպանում է: Ընկերները յարդանքով վերցնում
են նահատակի մարմինը և թաղում:

Ի ՄՐՈ ՍԿՐԻՏԵԼԱՆ. — Մոկունքի, 23 տարեկան, միշտ հասակ, ուժեղ գեղեցկադէմ, զւարձախօս և լաւ երգիչ 17 տարեկան հասակում ծանօթացաւ Սերոբ-Աղբիւրի զինուորների հետ: Հենց այն օրից ի վեր հայուակային կեանքը շատ գրաւեց նրան: Նա այդ կեանքի սիրահարը դարձաւ. շատ անգամ էր լինում հայուակաների հետ և անում նրանց ամեն օգնութիւն՝ ինչ կարող էր: Ծնողքը, նկատելով իրենց որդու հոգածիկան փոփոխութիւնը, որ օր օրի վրայ աւելի էր առում, աշխատեցին արգելել, չսփ դնել. բայց իսրօն միայն իր հոգու թելադրութեանն էր լսում, միայն իր կոչման ձայնին էր ականջ դնում, որին և շատ անգամ զոհում էր անային պարապմունքները:

Երբ յայտնի թիւրք Հէրիֆը, Մոկունքի մէջ, իր գործած մի լրբութեան համար սպանւեց, կառավարութիւնը գիւղից ձերբակալել տւեց գրեթէ 40 անձ: Խրօն, որ արդէն ճանաչւել էր իրու համակիր յեղափոխականներին, նոյնպէս պէտք է ձերբակալուէր, եթէ շուտով չը հեռանար գիւղից: Փախստական դառնալով՝ գնաց միանալու Անդրանիկի խմբին: Ննչպէս ընդունած կանոն էր՝ հայդուկային խմբերին միանալ ցանկացող բոլոր նորեկ զինւորների համար, Խրօն ևս ամբողջ վեց ամիս խմբի հետ պէտք է ման գար առանց զէնքի, միայն զինւորների բեւները վերցնելու և հայդուկային կեանքի դժւարութիւններին վարժւելու համար: Խրօնի համար տակաւին այդ որոշւած պայմանաժամը չէր լրացել երբ առիթ ներկայացաւ՝ իր հայդուկի արժանաւորութիւնը ցոյց տալու: Անդրանիկի խումբը ամրացել էր Առաքելոց վանքում: Պէտք եղաւ Ուրուղի Արթենին Սասունից օդնութեան կանչել: Խրօն երկու ընկերների հետ յաջողութեամբ դուրս է գալիս վանքից և խմբապետի հրահանգները տանում: Արթենին: Մինչև Ուրուղցու համելը՝ վանքը աւելի խիստ պաշարւեց, պէտք եղաւ պաշարողներին վրայ տալ: Ընդհարման ժամանակ սպանւում է Գէլեցի Ղազարը. Խրօն անմիջապէս հանում է սպանւածի զէնքերը, իր վրան առնում և սկսում քաջութեամբ կուել: Խմբի մեծ մասը յաջողում է կտրել թիւրքերի շղթան և պաշարւածներին միանալ խսկ փոքր մասը, որի մէջ և Խրօն, դուրս է մնում և ետ դառնում վանքից՝ ուրիշ ուղղութեամբ: Խրօն վերադառնում է Վոկունը:

Վանքի կուրը յաջողութեամբ վերջացնելուց յետոյ՝
Անդրանիկ բարձրացաւ Սասուն և այստեղից գերգո-
շառուշի ու Վաղարշակի ղեկավարութեամբ մի խումբ
ուղարկեց դաշտ՝ Հանգանակութիւն անելու։ Խրօն
միացաւ այս խմբին և շրջան գործեց դաշտում։ Նոր-
չէն գիւղում եղած ժամանակ խումբը պաշարեցաւ.
Կուրի ժամանակ Խրօն իր քաջութեամբ խրախուսիչ օ-
լինակ եղաւ Ընկերների համար։ Նա կռւում էր և
միւնոյն ժամանակ երգում— «Ընկերներ, կանչում էր նա,
միշեցէք վանքի կուրը, թշնամին արդէն չափել է մեր
գնդակների ոյժը»։ Խրօն արդէն ապատօնապէս զին-

ւոր էր. նա հասաւ իր վաղուցւայ փափաքին: Նա զին-
ւորական կանոններին հետևում էր ամենածծիչը կեր-
պովլ որով առհասարակ շատ սիրելի էր թէ ընկեր-
զինուղներին, թէ խմբապետներին և թէ պատասխա-
նատու. մարմինն: Ընկերների հետ վէճ ու կռիւ ունե-
նալ—նրա ընկերասէր բնաւորութեան համար անծա-
նօթ սովորութիւն էր: Սամոյ կռիւների առաջին նա-
հատակն եղաւ Խորօն. սպաննեցաւ Լաճըկանցիքի կռւի
սկզբում և իր մահովը վրէժ արծարծեց ընկերների
սրտի մէջ:

(Կը շարունակվի)

ԱՄԱԱԼՈՒՐԵՐ

„Խաղաղութեան միջազգային բիրոքի“ պատուառը քարտուղարը, Ելի Դիւկօմնա, որ վախճանեց Բերնում, գեկտեմբեր 6-ին, մէկն էր այն շվեյցարացիներից, որոնք տառամեն են դէպի հայկական գատու բուռն և ջերմ համականք: Մշտական յարաբերութեան մէջ ՞Դրօսակի՞ խմբագուութեան հետ, խաղաղութեան ողեւուած զինուորը՝ իր ձեռքի տակ եղած միջայներից ոչ մէկը չէր խնայում մի նոր միտումն տալու մեր ժողովրդի արդար գատին: Հռչակաւոր Գրեգորիկ Պատի այդ առիթով գրած մի զգայուն յօդւածում Դիւկօմնի մահը համարում է „հասարակական սուդ:“

Վերջերս տեղի ունեցաւ բուռն գույքը կուսակցութեան միացումը, ուռւսաց սոցիալ-դեմկրատիական կազմակերպութեան հետ։ Եհական սոցիալիստական կազմակերպութեան մէջ տեղի ունեցաւ պարակտումն, որը, ինչպէս միշտ, պիտի կլանի ահազին սյժերը, ժամանակի ու աշխատանք:

Հեռաւդիրը լուր երեց, որ ուսւաց սօցիալիստ-յեղափոխականների կենդրոնական մարմինը՝ ձայների ջախջախիչ մեծամասնութեամբ որոշեց վերսկսել տերքօրական գործողութիւնը, գտնելով, որ ներկայ պայմաններում դա լաւադպյան միջնորդ է՝ կառավարութեան գէմ կռւերու համար:

U h b p U s h a h p h h u

Վասպուրականի Ահմետ. Կոմիտէ

Հարման ժամանակ սպանումը է գելեցի զաղըքը. Խորօն անմիջապէս հանում է սպանւածի զէնքերը, իր վրան առնում և սկսում բաջութեամբ կուտել խմբի մեծ մասը յաջողում է կտրել թիւրքերի շղթան և պաշարւածներին միանալ, իսկ փոքր մասը, որի մէջ և նորոն, դուրս է մնում և ետ դառնում վանքից՝ ուրիշ ուղղութեամբ: Խորօն վերադառնում է Մոկոնը:

Վանքի կոիւը յաջողութեամբ վերջացնելուց յետոյ՝ Անդրանիկ բարձրացաւ Սասուն և այնտեղից գեղորդ-շատուշի ու Վաղարշակի զեկավարութեամբ մի խումբ ուղարկեց դաշտ՝ հանգանակութիւն անելու: Խորօն միացաւ այս խմբին և շրջան գործեց դաշտում: Նորշէն գիւղում եղած ժամանակ խումբը պաշարւեցաւ. Կուի ժամանակ Խորօն իր բաջութեամբ խրանուսիչ օրինակ եղաւ ընկերների համար. նա կուտում էր և միւնոյն ժամանակ երգում— „Ընկերնե՛ր, կանչում էր նա, յշեցէր վանքի կոււը, թշնամին արդէն չափել է մեր գնդակների ոյժը“:— Խորօն արդէն պաշտօնապէս զին-

զիւղ՝ Աներք և շափ գորեն, Տիբդիս խմբից 40 դանեկան: Վ ա ր տ է զ
ջնիւղ՝ Աներենին 6 կիւ շափ գորեն, 1 կիւ շափ զարի: Ս ո ր ո ւ ս
ջնիւղ՝ Աներենին 7 կիւ շափ գորեն: Կ ա զ ս ր՝ Աներենին 20
զանեկան, 5 կիւ շափ գորեն, 3 կիւ շափ զարի, Դաղրական զիւղին
և շափ գորեն, ևս թմբերեն 4 շափ, Քարի վրային (զիւղ) 145 դա-
նեկան, 1 կիւ շափ գորեն, Հայինց 432, Առիծ խմբին 10, Մասիսի
Զավանք յև 40, Տիբրակին թմբերեն 121, Քարափի թմբերեն 159,
Խովանաթեազի թմբերեն 131, Նպաստաւորի թմբերեն 481, Սա-
լարի թմբերեն 113, Պարանցի թմբերեն 160, Սահմանի թմբերեն-
ուն 73, Գեղամիի թմբերեն 4 կիւ դանեկան:

Աւրագառների կեզ. Խոմիչեն

1905 Ծովիքերից մինչև 1906 ապրիլ „ԲԵՆՔԻՐԻ” բաշխից՝ N-50 ձանգանակաւուն թերթի Լոյփից 1599 դր. 5 ս., Շատարից Հ88- 55, Մշեռնակից 225, Թամանից 164 85, Հենք ծաղկից 107- 70, ԱՅն- րեցից 100, Կողի նեցուց 85, Սարափից 71- 50, Բագրից 20: Անգա- մագնարժեր՝ Սարափից 25, Թարուլից 60, Գագիկինցուց 30, Շամ- ից 20, Լեռնեցուց 20, Գնարիկ 20, Արդիից 20, Տելեմափից 20, Կարբի- ից 20, Հեռուսմաց 30, Ճամրողից 25, Անապաս խնից 27- 60: Տալպաններ՝ Թարուլից 8, Կարբից 30, Թարուլից 30: ‘Ակնին’ Հաւաքիրի 4, Կայծակից 15, Լոյփից 72: Ներկայացման զուտ արդիւմն 330- 50: Աբդանաւը զումա 3768 դր. 75 սահ-:

Պալքանեան Անդր. Կոմիտէ

ԴԱՄԱԼԻԾ ԵՎԸՆԱԿՅՈՒՆԻՑ. — Յուլիսին, օգոստ սկսեմբեր ամիսներին մէջ, Արարատ քիչքայցանի նասոր՝ 286- 8 մրանն, Տիկի և արդիր Խաչի զանարանին 81, Վարող խումբին 33, Կոսին իւ 21, Արարատ իւ 15, Նոր Գար իւ 42, Նեմրոր իւ 23, Ֆելափի իւ 30, Արան իւ 21, Սերբ-Ալբիր իւ 24, Հազոր իւ 27, Գալլ իւ 18, Տարեն իւ 30, Տրդաս իւ 15, Սեպան 39, Հինասէր իւ 15, Տիկնան Արանս իւ 16, Վանդամ 5, Սարի զաւակ 25, Արամ 10, Քորզու 2, Հրայր 10. Կոլոս 5: Գևմար 793. 80 ժամն:

ԿԱԼԱՅԻ ԵՆՔԱԿՈՄՄԻՏԾԻՒՆ-Յակոբ Գրիգորեան 10 ժքանի, Մ.
Խնօստան 5, Ս. Գեղօց 5, Ս. Սէմէր 5, Ս. Սօղոն 5, Մ. Կար. 5, Մ. Թա-
ման 5, Ս. Սէմէր 5, Ամենա Սալոնն 20, Յ. Պօղոս 5, Հղլար Մէրս. 5,
Ս. Ալքօզ 6, Ս. Պէտ. 5, Եղ. Առ. 5, Գ. Մէլզ. 5, Խ. Պօղոս 5, Յ. Յարգ. 7, Տ.
Մարգ. 7, Տ. Սերոյ 5, Ղ. Գալիք 5, Կ. Աւելիս 10, Ա. Կիրակ. 5,
Գ. Յո. 10, Ղ. Սերոյ 5, Ղ. Գորգ 10, Ղ. Աւետ. 10, Ս. Տօնի. 5,
Ա. Յով. 5, Վ. Գևորգ 10, Ս. Գիլ 20, Յ. Կրպ. 5, Յ. Թորոս 2, Յ. Սէլ-
լոն 20, Կ. Վարդ 5, Ս. Հայր 5, Մ. Խազար 5, Ա. Մանուկ 5, Մ.
Կարապ 20, Ս. Յովս. 5, Յ. Կոլլաչ 10, Ա. Խոլլար 5, Կ. Մէրս. 2,
Ա. Գաբրիան 5, Ա. Պատ. 5, Գ. Յար. 5, Ս. Կարապ 5, Կ. Պէտ. 5, Մ.
Մէրժ 1, Գ. Շերպ. 2, Բ. Կիվէս 1. Ս. Մարգ. 1, Ամենա Յունի 25, Գ.
Կիր 2, Գ. Մաշ. 4, Ա. Մանուկ 3, Ա. Յով. 5, Հ. Յակոբ 25, Ս. Սերի
3, Մ. Կիւր. 5, Յ. Խար 10, Փետրի Եւ Պետրո 10, Խ. Առաք. 6, Յ.
Խոյ. 5: Գումար 425 ժքանի.

Պ. Ք. Ա. Կոմիտս'

Մոճակ դեկտեմբերի 3 ըութիրի, Դարիք դեկտ. 3, Հրաբուխ դեկտ. 5, նոյն դեկտ. 5, 50, Յառաջ յունիարի 9, 50, համար 11 նոյեմբերի 2,85, Կան դայլար մինչեւ յունիար 10, 60 կ., Սովոր մինչեւ յունիար 6, Արտօն սեպտ. 5, 80, Երամիք սեպտ. հոկտ. նոյեմբեր 3, 50, Տիգրանակերտ սեպտեմբեր 3, 5, Նոր ձաղիկ օր. Օժ. սեպտեմբեր հոկտեմբեր 6, Ալակ սեպտեմբեր 2, 80, Շոյ սեպտեմբեր 30, համար 81 դիմ հաշիւ 27, Դօլ—եան դեկտեմբեր յունիար 10, Դ. Դ. եանից դեկտ. յունիար 2, Օնան մ-էան նոյեմբեր դեկտեմբեր յունիար 15, Փարիզ նոյ. դեկտեմբեր յունիար 2, Վայիմեան նոյեմբեր դեկտեմբեր յունիար 4, Յարիզեան նոյեմբեր դեկտեմբեր յունիար 1, Նովալոր 3-ին յունիար 2, 1+10 Արշալոյ նոյեմբեր նոյեմբեր վեկտեմբեր 31, 50, Յակոր յունիար 3, համար 63 օգոստոս 5, համար 62 օ. Խմ. օգոստոս 7, Արքում յունիս բոլիս օգոստոս 18, համար 69 սեպտեմբեր 4, Երջ. լիմ տաշ. օգոստոս 2,50, համար 70 սեպտեմբեր 6, համար 65 յունիս յուլի 33, համար 61 սեպտեմբեր 4, համար 66 սեպտեմբեր 34, համար 63 օ. սեպտեմբեր 7, 50, համար 69 սեպտեմբեր 7, համար 63 սեպտեմբեր նոյեմբեր 10, համար 62 սեպտեմբեր 7, համար 64 նոյեմբեր 3, համ. 63 օ. նոյեմբեր 7, 50, համար 34 օգոստոս սեպտեմբեր հոկտեմբեր,

Ծոյլմբեր 17, 15, 25 Ա. Խ. դերձակ նոկտեմբեր Եռյեմբեր 10, Աշու-Եր-
կար դիկեմբեր 24, Գուրախ նոկտեմբեր Եռյեմբեր 16, համար 61 օd.
սեպտեմբեր 4, 10, համար 41 Արշավար միջնէ լուսնար 9, 15, համար
46 միջնէ լուսնար 4, 95, Բարդակ դեկտեմբեր 3, համար 227 Վա-
ղուուախան նոկտեմբեր Եռյեմբեր 15, Լուսաւութի նոկտեմբեր 5, համար
223 նոկտեմբեր 11, համար 230 Գարց. նոկտեմբեր 3, 50, համար 229
Զարտախ նոկտեմբեր 6, 20, համար 224 Մասի դեկտեմբեր 5, 30, օր.
նոր լոյս Եռյեմբեր դեկտեմբեր 8, Կրաք նոյեմբեր դեկտեմբեր 5, 70, Տիկ-
նայումնեաց դեկտեմբեր 3, 20, Օր բաննած կայծ նոկտեմբեր 3, 30,
Հայուննեաց ա) Եռյեմբեր դեկտեմբեր 7, 25, համար 27 Ալլի փառ-
օգոստոս սեպտեմբեր նոկտեմբեր 7, 25, Կարճաղրիւ օգոստոս սեպտե-
մբեր նոկտեմբեր 7, 50, Գիշայ օգոստոս սեպտեմբ. նոկտեմբեր 6, 75,
Արծիւ օգոստոս սեպտեմբեր նոկտեմբեր 6, 75, Աղասին և Խանառ
օգոստոս սեպտեմբեր նոկտեմբեր 6, 25, Գիշիր օգոստոս սեպտեմբեր նոկ-
տեմբեր 6, 25, Շարժվերի օգոստոս սեպտեմբեր 8, 50, Առում
դեկտեմբեր 6, 50, համար 67 Եռյեմբեր դեկտեմբեր 8, Թուսանի տնաց
նոյեմբեր դեկտեմբեր 25, Թուսան նոյեմբեր դեկտեմբեր լուսնար 15,
Ազինի նոկտեմբեր նոյեմբեր դեկտեմբեր 7, Ազատափ նոյեմբեր 4, Հրա-
բուխ նոկտեմբեր նոյեմբեր 9, 5, Տիկ սինէ լուսնար 10, համար 121
նոյեմբ.ւ 10, համար 206 խանմիրան նոկտեմբեր 6, 25, համար 207
նոկտեմբեր 12, 75, համար 208³ 3, 50, ձարպիլ նոկտեմբեր Եռյեմբեր
8, 10, Անիի օժ. համար 126 դեկտեմբեր 3, համար 173 օժ. սեպտեմբեր
նոկտեմբեր 5, համար 174 Տրուս նոկտեմբեր 5, 50, համար 175 սեպ.
նոյեմբեր 10, համար 176 նոյեմբեր 1, 80, համար 177 սեպտեմբեր
նոյեմբեր 3, համար 178 սեպտեմբեր նոյեմբեր 7, համար 179 նոյեմբ.
4, համար 181 նոյեմբեր նոյեմբեր դեկտեմբեր 20, 70, համար 183
նոյեմբեր նոյեմբեր դեկտեմբեր 23, 20, համար 184 նոյեմբեր դեկտեմ-
բ. 17, 50, համար 185 նոյեմբեր նոյեմբեր դեկտեմբեր 13, 75, համար 187
նոյեմբեր նոյեմբեր դեկտեմբեր 10, Ա. Մէր դեկտեմբեր 5, Ազատա-ժիկ-
ր) միջնէ նոր տարի 8, համար 81 Արշավար նոյեմբեր դեկտեմբեր 18,
համար 76 նոյեմբեր դեկտեմբեր 12, Հունի նոյեմբեր դեկտեմբեր 4, Շէն
նոյեմբեր դեկտեմբեր 8: Աւերիւ սասացէ 16 Եռյն ամսուն: Ար. Աս-Խան
3 բուրդի, Անին 12, Սուրէ 1, Սամար 6, Գ. խու 8, Հայի և, 2,
Ղարիբ Մ. 3, Աս. Արզ. 2, Սար 5, Զափէ 10, Սարզու 5:

U. S. Q.

ՄԵԾԱԳԻՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿՈԶԱԿԱՅԻՆ ՍԱՐՍԱՄԱՐՏԸ — ալլեգորիա՝ հատը 1 ֆր.

Սերոբի,	Թորգոսիլի,	Պատօլի,
Սերոբի և որդոց,	Խամիլի,	Կարօլի,
Հայոբի,	Քրիստովիլի,	Բարեկենի
Վահանին,	Կայճակիլի,	

Համար 50 սահմանիմ, իսկ սէպիմ (13 հայտոց) 5 ֆու.

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԵՐ

«Տոյլական ազատումաբով», «Ֆիբլանլիս-կովկաս»
 (ալլեգորի) և հիսուսակ յեղափոխական հերոսների
 պատկերներով,

Պազգելինի,	Սիրոբի և որդոց,	Կայծակի
Սիրոբին,	Հրայրին,	Գետօլի
Պատօլի,	Վահամեթին,	Երկաթին
Գուրգէնին,	Բարկէնին,	Խանին
Արարուի,	Շահէնին,	Թորգովուին
Կարօլին,	Քրիստովորին,	Թաթուուին

Utkris (20 hours) 1 #p

Դիմել՝ «Դրոշակի» խմբագրութեան, Ժ Ա Կ Վ :